

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Grau d'Història

RAIMON DE PENYAFORT

SANT, JURISTA, CONFESSOR I INQUISIDOR

Daniel Vives Trujillo

Treball Final de Grau
Tutor: Daniel Piñol Alabart
Curs Acadèmic 2020-2021

Encara que no hagi vist mai el vostre rostre, crec fermament que us conec, perquè mitjançant referències fidedignes dels vostres costums i de les vostres obres sàvies he conegut el semblant del vostre home interior.

Robert Grosseteste, bisbe de Lincoln,
carta a Raimon de Penyafort,
ca. 1235-1236¹.

*Imatge de portada: Gravat del segle XIX de Raimon de Penyafort. Extret de: BENACH, M. (1998) *La devoció popular a Sant Ramon de Penyafort*. Gràfiques Llopart, Sant Sadurní d'Anoia. p. 65.

¹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *Sant Ramon de Penyafort*. Formiga d'Or, Barcelona. pp. 108-109. Traduint Doc. 22 a: RIUS SERRA, J. (1954) *Diplomatario. Documentos, Vida Antigua, Crónicas, Procesos antiguos*. Universitat de Barcelona, Barcelona. pp. 33-34.

Resum

Raimon de Penyafort fou una de les figures més destacades del segle XIII en matèria política, jurídica i eclesiàstica. Aquest treball es centrarà en el tractament que ha rebut aquesta insigne personalitat des de diferents punts de vista: com a sant de l'Església Catòlica, entrant per tant en matèria hagiogràfica tot repassant-ne la devoció i projecció; com a jurista, doncs la seva empremta intel·lectual en matèria jurídica li valgué el patronatge de l'advocacia i les seves contribucions van resultar vitals per al desenvolupament del dret canònic; com a confessor i conseller d'una altra figura cabdal del seu temps com fou el rei Jaume I i la influència que hi exercí; i finalment com a inquisidor, doncs a més de ser el segon successor de Sant Domènec de Guzmán al capdavant de l'Orde de Predicadors, tingué un paper clau en la implantació de la Inquisició a Catalunya.

Paraules clau: Raimon de Penyafort, Decretals, dret canònic, Dominics, Inquisició, Jaume I, Gregori IX, Summa de Poenitentia, evangelització.

Abstract

Raimon de Penyafort was one of the most prominent figures of the 13th century in political, legal and ecclesiastical matters. This work will focus on the treatment that this distinguished personality has received from different points of view: as a saint of the Catholic Church, therefore entering into hagiographic matters while reviewing its devotion and projection; as a jurist, his intellectual imprint on legal matters earned him the patronage of the legal profession and his contributions proved vital for the development of canon law; as a confessor and adviser to another key figure of his time such as king James I and the influence he exerted on him; and finally as an inquisitor, as well as being the second successor to Saint Dominic of Guzmán at the head of the Order of Preachers, he played a key role in the implementation of the Inquisition in Catalonia.

Keywords: Raimon de Penyafort, Decretals, canon law, Dominicans, Inquisition, James I, Gregory IX, Summa de Poenitentia, evangelization.

Índex

1. Introducció	4
2. El temps de Raimon	6
3. Raimon, el Sant	8
4. Raimon, el jurista	20
5. Raimon, el confessor	28
6. Raimon, l'inquisidor	35
7. Conclusions.....	42
8. Bibliografia.....	44
9. Annex.....	50

1. Introducció

Raimon o Ramon de Penyafort és, tot i la seva rellevància històrica, un gran desconegut en la actualitat per a la majoria de les persones. Figura que ben sovint ha estat recordada en àmbits molt específics que són fonamentalment el món acadèmic, jurídic i religiós, però fora d'això la seva transcendència passa inadvertida a ulls de molts. A tall d'exemple, cal dir que si hom volgués conèixer mínimament aquest personatge possiblement recorreria a qualsevol enciclopèdia prou estesa com el *Diccionari d'Història de Catalunya*, on l'entrada corresponent a Raimon, redactada per Jaume Ribalta i Haro², ens aporta una definició sintetitzada però ja posant en evidència diverses línies d'anàlisi.

De manera molt similar i lleugerament més ampliada, ho veiem al *Diccionari d'Història eclesiàstica de Catalunya* de la mà de Llorenç Galmés OP, mostrant-nos la progressiva escalada de Raimon de Penyafort no solament en la jerarquia eclesiàstica sinó també en la seva relació amb Catalunya. L'acabament d'aquesta entrada resulta especialment revelador, doncs qualifica el dominic com «una de les figures més grans que ha tingut l'Església catalana»³. Si bé la definició, malgrat que generalista, pertany a un àmbit més específic, els temes destacats són essencialment els mateixos: àmbit jurídic, eclesiàstic, polític, inquisitorial i missioner. La gran obra de referència és però la de l'historiador Ferran Valls i Taberner *Sant Ramon de Penyafort*, escrita abans de la Guerra Civil Espanyola i reeditada de manera més recent. Aquesta gran síntesi ha estat lloada i utilitzada per molts altres autors que també van tractar la figura de Raimon. Tot i la seva antiguitat, és un estudi molt complert, tocant àrees d'acció diverses del dominic, encara que no manca un to admiratiu cap a ell per la seva santedat. De tota manera la considerem el fil conductor i base per a aquest treball com ja han fet molts altres abans.

L'objectiu d'aquest treball és doncs, analitzar les diferents facetes de Raimon de Penyafort per separat i com aquestes han estat tractades per la historiografia, la comunitat científica i altres entesos que l'han estudiat pertanyents a diferents àrees del coneixement. Tot això amb la finalitat de posar en evidència no només l'altíssim grau de coneixement d'aquest sant, sinó també el seu inabastable servei en àmbit espiritual i temporal, ambdues

² MESTRE I CAMPI J. (dir.) (1995) *Diccionari d'Història de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona. p. 805.

³ CORTS I BLAY, R.; GALTÉS PUJOL, J.; MANENT I SEGIMON, A. (dirs.) (2001) *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. v. 3. P-Z. Editorial Claret, Barcelona. p. 57.

espases de les quals Raimon de Penyafort en serà la punta durant el segle XIII. En altres paraules, quines han estat les contribucions de Raimon destacades per la comunitat d'historiadors i si aquestes segueixen vigents a dia d'avui.

Aquest estat de la qüestió requereix per tant de la consulta d'una gran varietat de fonts, entre les quals es dona prioritat als estudis més recents, però no evitarem tampoc obres de la historiografia tradicional com la ja esmentada de Valls. Tanmateix, bona part de la bibliografia prové de la segona meitat del segle passat, amb especial rellevància de les publicacions d'*Analecta Sacra Tarraconensia*. Els estudis més actuals, inclosos els del segle XXI, no són però grans biografies sobre Raimon, sinó que tracten aspectes concrets de la seva acció política, jurídica i religiosa. Són aquestes diferents línies d'estudi les que ens interessin en aquest estat de la qüestió, doncs combinades amb la historiografia tradicional ens permeten fer-nos una idea del pes que tingué aquesta gran personalitat del segle XIII i les revisions a la que s'ha pogut sotmetre la seva figura.

La metodologia que seguirem consistirà doncs, en la confrontació i complementació de les diferents visions historiogràfiques passades i vigents sobre els quatre aspectes ja esmentats de la vida de Raimon de Penyafort: La seva dimensió com a sant i eclesiàstic, la qual ha estat la referència tradicional per als historiadors fins ben entrat el segle XX. Donarem èmfasi a la seva actuació eclesiàstica -sense contar els aspectes inquisitorials que reservem per al darrer apartat-, la hagiobiografia al seu voltant, el procés de canonització i la seva incidència en la societat contemporània. La segona dimensió que tractarem serà la de les seves contribucions jurídiques, tot resseguint la formació de Raimon en matèria de dret, les seves obres i el pensament que d'aquestes es desprèn. La tercera faceta analitzada es referirà al seu paper com a confessor, càrrec d'implicacions tant religioses com polítiques fins al punt que el podem considerar equivalent al de conseller, que en cas de Raimon, serà de personatges tan il·lustres com el Papa Gregori IX i el rei Jaume I. El darrer aspecte en ser tractat serà el rol del dominic en la implantació de la Inquisició a Catalunya juntament amb el seu pensament missional, per tant ho plantejarem com un aspecte relacionat amb la interacció amb heretges i infidels. Amb tot es tracta d'un intent d'anàlisi -no necessàriament de síntesi- sobre totes les visions que desprèn un personatge molt prolífic en tots els sentits i que requereix ser novament estudiat.

2. El temps de Raimon

Abans d'encetar les diferents facetes de Raimon de Penyafort, val la pena fer un breu recorregut pel seu temps, clau per a comprendre l'actuació d'aquest sant i per situar-lo en un context ben concret. En primer lloc hem de deixar clar que l'abastament cronològic és fonamentalment el segle XIII, malgrat que al llarg del treball farem referència a moments molt posteriors. En qualsevol dels casos cal dir que la època que visqué Raimon fou un temps de transició i canvi de perspectives tant en un entorn local com internacional.

Veiem a la Corona d'Aragó, com en tants altres reialmes feudals, l'afirmació del poder del monarca, en aquest cas en la figura de Jaume I *el Conqueridor*, qui donà forma al nou entramat tant polític com jurídic, a més d'aconseguir la conquesta de nous territoris configurats com a regnes amb lleis i institucions específiques. Ho veiem així amb la conquesta de Mallorca i València, territoris que experimentaran un procés de repoblament on la interacció amb els musulmans serà constant⁴. Tanmateix copsem un creixent interès per a engrandir la influència catalanoaragonesa sobre el nord d'Àfrica, tant pel contacte comercial amb aquesta zona, com per les iniciatives missionals de conversió dels infidels, les quals cal entendre com una resposta al fracàs de les croades com a eina de conversió⁵.

Tanmateix és el moment del "redescobriments" del dret romà, promogut especialment a Bolonya, durà a la configuració del *ius commune*, el dret comú, que combinaria elements del dret feudal, el romà i el canònic, sent aquest darrer molt rellevant per a Catalunya, doncs n'esdevindria el dret supletori, és a dir, aquell que seria utilitzat en instàncies en que el dret comú no arribés. El dret comú adquiria capital importància en la reafirmació del paper del monarca com a instància i poder superior per sobre dels senyors feudals. S'aprecien també canvis en la societat medieval. La població, ciutats i comerç catalans creixen constantment obrint-se a nous horitzons i situacions que trencaven de manera molt clara amb el marc mental altmedieval, donant pas progressivament a una creixent importància de l'entorn urbà. Això s'acompanya de l'aparició de nous i influents estaments entre els que hem de destacar els membres del patriciat urbà, enfortits pel comerç a llarga distància i la seva influència sobre el govern

⁴ SOLDEVILA, F. (1987) *Jaume I. Pere el Gran*. v. 7 Història de Catalunya biografies catalanes, Edicions Vicens Vives, Barcelona. pp. 10-23.

⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 173.

municipal de Barcelona⁶. Així com s'aprecia una renovació dins l'espasa temporal, ho veiem també en l'espíritual. L'Església intenta reafirmar la seva posició en un context d'enfrontaments. Subsisteix la lluita contra el poder imperial germànic, detonat pel problema de les investidures episcopals, però amb arrels molt profundes que porten al enfrontament d'aquestes dues potestats per la primacia sobre la Cristiandat. Es configura en aquesta línia la idea de la teocràcia pontifícia per la qual el poder espíritual de l'Església prima per sobre de tots els altres, argument també conegut com a hierocràcia, del qual el màxim representant serà el Papa Innocenci III, pontífex des de 1198 a 1216, encara que ja havia estat inaugurada per Gregori VII a través del *Dictatus Papae* de 1075.

És igualment el temps de la lluita contra l'heretgia i les desviacions doctrinals, evidenciat de manera especialment crua en la croada albigesa (1209-1229) contra els càtars, encara que no manca també la purga contra els valdesos i altres moviments herètics. És en aquest moment que l'espíritualitat també dona símptomes de reviscolament, més propera a les necessitats de la nova societat i els estralls de les seves injustícies. Sorgeixen els dos grans ordes mendicants: dominics i franciscans, els quals a més d'abraçar la pobresa i la misericòrdia cercant la perfecció evangèlica dels primers apòstols, esdevindran també una peça clau en la lluita contra l'heretgia. Aquests ordes, reconeguts oficialment per l'Església -no com altres moviments d'espíritualitat com fou el cas de les beguines- seran els encarregats d'encapçalar la Inquisició, dedicada inicialment a vetllar per la puresa de la fe i la doctrina i reconduir els heretges al sí de la Santa Mare Església, prenent poc temps després una línia molt més dura. En tot això tindrà un paper destacat la teologia, cultivada especialment pels dominics, trobant entre ells grans exponents d'aquesta ciència de la coneixença de Déu, des d'Albert Magne a Tomàs d'Aquino. Val a dir que aquests mendicants constituïrien també un gran suport per a la monarquia catalanoaragonesa com a bisbes, consellers i confessors⁷.

Havent esbossat aquest breu context ens resultarà molt més senzill entendre les diferents àrees d'actuació de Raimon de Penyafort, el qual dividirem en quatre facetes d'anàlisi: com a sant, jurista, confessor i inquisidor.

⁶ BATLLE, C. (1993) *L'expansió baixmedieval. Segles XIII-XV*. v. 3 de VILAR, P. (dir.) Història de Catalunya. Edicions 62, Barcelona. pp. 72-82.

⁷ *Ibidem*. p. 97.

3. Raimon, el Sant

La perspectiva hagiogràfica és rellevant en el personatge de Raimon de Penyafort, i ha constituït, en certa manera, un dels principals -sinó el més important- marcs interpretatius a l'hora d'analitzar la seva figura. En altres paraules, la seva condició de sant ha condicionat algunes de les visions sobre aquest fins ben entrat el segle XX a més de dotar-lo de molt més prestigi. Tot i així, des d'inicis del segle XX fins a dia d'avui s'observa un allunyament respecte a la tradició hagio-biogràfica, basculant més recentment cap a les actuacions del personatge en el seu context, de les quals en parlarem més endavant.

Com ja s'ha avançat en la introducció, Raimon de Penyafort ha estat considerat «una de les figures més grans que ha tingut l'Església catalana»⁸, cosa que s'observa ja en la seva vida i de manera molt més destacada a la seva mort tot resseguint el procés de canonització. Autors com Valls, historiador de referència sobre el sant penedesenc, destaquen que a Raimon ja se li atribuïen miracles en vida⁹ entre els que destaca el de la transfretació al que ens referirem en un altre moment.

Però en qualsevol dels casos Raimon havia esdevingut en vida una persona de molt elevada consideració, l'actitud del qual fou molt valorada, especialment per la seva constància i dedicació a totes les tasques que se li encomanaven. La imatge conformada tant pel relat hagiogràfic com l'històric és la d'un Raimon íntegre i treballador al servei de Déu i del rei, mantenint a més una característica humilitat, aspecte reforçat per alguns fets que contribueixen a engrandir aquest valor que possiblement el va ascendir als altars. Segons la crònica de Pere Marsili, dominic del segle XIV que redactà la versió més destacada de la vida de Raimon, malgrat l'oferiment de seus episcopals del Papa Gregori IX, Raimon rebutjà esdevenir arquebisbe de Tarragona, i de fet va participar en la designació de Guillem de Montgrí al 1234¹⁰. En aquest aspecte cal dir que Valls no esmenta l'oferiment del bisbat de Barcelona, mentre que Mas i Solench no cita ni aquest ni el de Braga, encara que provenen de relats posteriors. Així doncs, el rebug a les seus

⁸ CORTS I BLAY, R.; GALTÉS PUJOL, J.; MANENT I SEGIMON, A. (dirs.) (2001) *op. cit.* p. 57.

⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 209.

¹⁰ *Ibidem.* p. 110.

es deuria a que Raimon no es considerava digne de càrrecs tan elevats¹¹. Possiblement també persistia en el penedesenc la voluntat de tornar a la seva terra després de sis anys de servei incansable a Roma¹².

La imatge d'humilitat de Penyafort també és palpable en el seu generalat de l'Orde de Predicadors, esdevenint el segon successor de Domènec de Guzmán. Ja la seva elecció suposava una opció moderada entre les dues tendències imperants a l'Orde: la d'Albert Magne i la d'Hug de Saint-Cher. Segons Valls, Raimon acceptà el nomenament per la insistència dels *magni fratres* que al maig de 1237 s'havien desplaçat al convent de Santa Caterina després de celebrar el capítol i l'elecció a Bolonya¹³. Tot el pas de Raimon pel generalat quedà marcat per la seva austeritat i mesures orientades cap al dret i la justícia.

Tanmateix emprengué una nova redacció de les constitucions de l'Orde, les quals serien confirmades i aprovades al 1241, quan Raimon ja havia abandonat el generalat i que, segons Mas, es van mantenir vigents fins a 1924 adaptant-les al nou Dret Canònic¹⁴, en el qual les aportacions de Raimon de Penyafort també s'hi haurien mantingut durant un espai de més de sis segles. Finalment al 1240, després de les butlles i mesures concedides per Gregori IX, Raimon decidia abandonar el seu càrrec deixant l'Orde dels Predicadors en una situació de molta fortalesa i pel que sembla amb molts partidaris a favor, doncs malgrat les pressions per frenar la seva dimissió, els dominics van -posteriorment- legislar contra la dimissió de futurs mestres generals excepte en cas d'incapacitat¹⁵.

Cal parlar també sobre el paper que va jugar Raimon de Penyafort en la fundació de l'Orde de la Mercè. Aquest havia vist el seu naixement com a confraria al 1218 per part de Pere Nolasc i altres laics dedicats a la remissió de captius com també havien fet anteriorment els Trinitaris i en alguna ocasió l'Orde de Calatrava; i encara l'any següent rebien del rei Jaume l'hospital de Santa Eulàlia i l'escut amb el senyal reial i la creu,

¹¹ DILLA, R. (2015) *Sant Ramon de Penyafort. Imatge, devoció i santedat* (tesi doctoral). Universitat de Barcelona, Barcelona. p. 489.

¹² MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *Ramon de Penyafort*. Rafael Dalmau Editor, Barcelona. p. 43.

¹³ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 130.

¹⁴ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 48.

¹⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 135.

posant en evidència el patrocini del monarca en aquesta iniciativa¹⁶. Alguns dels que han estudiat l'origen de l'Orde de la Mercè han assenyalat que Raimon de Penyafort com a mínim estaria assabentat de l'activitat de Nolasc, encara que Valls estableix una gran amistat entre ambdós¹⁷.

Era per tant possible que Raimon hagués intervingut en l'aprovació de l'Orde dotada de la Regla de San Agustí al 1235 mentre encara era a Roma en presència de Gregori IX. És però estrany el comentari de Llorenç Galmés OP al respecte, afirmant que no hi havia prova històrica de que Raimon hagués intercedit¹⁸. Valls ja havia aportat referències que contradeien aquesta idea¹⁹, i més recentment també Antoni Pladevall²⁰. Aquest darrer autor ha assenyalat l'existència d'un conflicte entre mercedaris i dominics sobre la intervenció de Raimon²¹.

Lligat amb això, al 1947 Josep Rius i Serra -qui publicà al 1945 la *Summa Iuris* de Raimon a través de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona²²- va encetar un nou debat al voltant de si Raimon hauria estat o no canonge de Barcelona. Aquesta qüestió naixia de l'enfrontament de 1918 entre Mercedaris i Dominics sobre la data de fundació de l'Orde de la Mercè i si Raimon ja era dominic en aquell moment. Rius s'allunya del debat però assevera que la firma d'un *Magister Raimundus, canonicus Barchinonensis*, de diversos documents -que no cita- de la seu barcelonina, i que segons ell els historiadors haurien identificat amb Raimon de Penyafort en virtut del seu mestratge a Bolonya, no podia tractar-se del penedesenc, doncs la firma de Raimon i la de *Magister Raimundus* apareixien diferenciades en un préstec de llibres a Bolonya²³.

¹⁶ PLADEVALL I FONT, A. (2012) «A l'entorn dels orígens de l'Orde de la Mercè». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 53, pp. 25-34. p. 32.

¹⁷ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 106.

¹⁸ GALMÉS, LL. (2000) «Sant Ramon de Penyafort. L'home» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 6-17. p. 10.

¹⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 106.

²⁰ PLADEVALL I FONT, A. (2012) *op. cit.* p. 34.

²¹ *Ibidem.* p. 28.

²² ORDEIG I MATA, R. (1991) «Notícia biogràfica del Dr. Josep Rius i Serra (Vic 1891-1966)». *Ausa*, 14, 126, pp. 219-224. p. 222.

²³ RIUS SERRA, J. (1947) «San Raimundo de Peñafort ¿fué canónigo de Barcelona?». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 20, pp. 251-253. p. 253.

El document al que es fa referència és de fet el primer que apareix en el *Diplomatari de Sant Raimon de Penyafort* de Valls i Taberner que s'havia publicat també a *Analecta Sacra Tarraconensia* al 1929 -reeditat al 1991- en que apareixen fins a tres *Ramundi*²⁴. La tesi és tombada poc després per J.M. Coll, qui referint-se a altres autors com Ribes, el mateix Valls i Miret i Sans, a més de les diverses cròniques de la vida de Raimon, demostra que el prestamista *Magister Raimundus* -Ramon de Vic, segons assenyalarà l'arxiver de la catedral de Barcelona Josep Baucells²⁵- continua a Bolonya fins 1229, cronologia en que Penyafort ja era a Santa Caterina²⁶ i per tant la signatura no es pot confondre.

En aquest mateix article, Coll parla de les diverses cròniques sobre la vida de Raimon, i un aspecte que destaca en elles és el de la problemàtica sobre la canonització i el llarg lapse de temps que aquesta va cobrir. Cal puntualitzar però que aquestes cròniques estaven orientades a donar suport a la causa de canonització, acreditant les virtuts i miracles de la persona a qui es pretenia elevar als altars. És en aquests escrits on trobem els dos grans miracles de Raimon de Penyafort: el de Tossa i el de la transfretació. Pel que fa al primer, és un dels miracles més antics recollits sobre ell, en que Raimon a través de la pregària aconseguí reanimar un segador moribund per a confessar-se abans de morir, cosa que succeí segons la tradició a la platja de Tossa de Mar²⁷. El segon és el més tardà, recordat i popular dels que envolten al frare dominic, i de fet és similar als de sant Francesc de Paula i sant Jacint de Cracòvia. Aquest portentós miracle consistí en el desplaçament de Raimon des del port de Sóller a Mallorca fins a Barcelona utilitzant únicament la seva cogulla com a embarcació i vela i el seu bastó com a mànol²⁸. Aquests miracles i molts altres li van atorgar el patrocini dels pescadors i gent de mar, com també

²⁴ VALLS I TABERNER, F. (1929) «El Diplomatari de Sant Ramon de Penyafort». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 5, pp. 249-304. Doc I. p. 253.

²⁵ RIBES MONTANÉ, P. (1975) «San Ramón de Penyafort y los estudios eclesiásticos». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 48, pp. 85-142. p. 93.

²⁶ COLL, J.M. (1949) «La crònica de Fr. Pedro Marsili y la "Vita Anonymi" de S. Ramón de Penyafort. Su historicidad». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 22, pp. 21-50.

²⁷ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 122.

²⁸ *Ibidem.* p. 214.

la invocació per part de malalts i afectats per paràlisi²⁹. Recentment i sense reconeixement oficial, la divulgació li ha atribuït el patronatge dels windsurfistes³⁰.

El de Raimon fou un procés molt llarg que s'estengué des de pocs anys després de la seva mort (1275) fins la seva definitiva canonització al 1601. Diversos autors han constatat que aquest retard es deuria a factors polítics que van entorpir i allargar el procés. Així doncs el camí de Raimon cap als altars s'inicià al 1279³¹ amb una carta emanada pel Concili Provincial de Tarragona -encapçalat per l'arquebisbe de Tarragona i amb la participació de bona part dels bisbes de la Corona d'Aragó- demanant la canonització al Papa Nicolau IV³², fruit dels miracles atribuïts pels devots a la intercessió del difunt, encara que ja se li assignaven miracles en vida en aquell moment segons Mas³³ i l'anteriorment referenciat Valls.

Malauradament el procés es va veure afectat per dos factors. D'una banda la mort del Papa i de la altra l'enfrontament entre el Papat i Pere *el Gran*, fruit del conflicte amb l'angeví Carles d'Anjou pel regne de Sicília i que derivà en l'excomunió i croada contra la Corona d'Aragó³⁴. Tot i la posterior pau, les peticions de continuació tant per part de la monarquia -Jaume II- com de l'Església catalana al 1296, 1318 i 1349³⁵ es van veure desoïdes. Sembla ser que a partir d'aquesta darrera petició de Pere *el Cerimoniós* el procés no es reprèn fins quasi dos segles després, al 1542.

La recent tesi doctoral de Ramon Dilla Martí, tot i que més orientada al aspecte artístic i devocional sobre Raimon de Penyafort i la seva veneració, fa un recorregut molt extens i detallat sobre el procés de canonització, i assenyala el fet que la tradició historiogràfica ha passat per alt l'aparició al 1456 de dues còpies dels processos que

²⁹ ARIMANY I JUVENTENY (2011) *Diccionari de sants històrics catalans*. Farell Editors, Barcelona. pp. 127-128.

³⁰ RODRÍGUEZ VILAGRAN, A. (2018) *1001 llegendes i mites de Catalunya*. L'Arca, Barcelona. p. 42.

³¹ Tots els autors citen aquesta data, però Mª Teresa Insenser ens ofereix la de 1277, possible error tipogràfic, doncs no justifica que sigui una cronologia diferent a la plantejada per altres autors. A: INSENSER, M.T. (1986) *Raimon de Penyafort. Sant de Catalunya*. Caixa Penedès, Vilafranca del Penedès. p. 18.

³² VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 218.

³³ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 63.

³⁴ *Ibidem.* p. 64.

³⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 218.

impulsarien la darrera i definitiva fase per la canonització encetada a finals del segle XVI a més de constatar una nova hipòtesi, que Alfons *el Magnànim* s'hauria interessat també en reactivar el procés³⁶.

La reactivació de 1542 duria al que Mas³⁷, Arimany i Juventeny³⁸ i Valls han denominat "beatificació" al fet que el Papa Pau III permetés que es resés ofici a tots els monestirs del regne d'Aragó³⁹ *ac si esset canonizatus*⁴⁰. Tot i que la beatificació és el pas previ a la canonització, Dilla encertadament assenyala que en aquest cas es tracta d'una concessió local de culte malgrat que els dominics de la Corona d'Aragó ho haguessin vist com una beatificació⁴¹ i pas dins del procés de santificació que no es produí en el cas de Penyafort⁴².

Amb aquest reconeixement els afanys per elevar el frare dominic als altars prosseguien, malgrat topar de nou amb un entrebanc durant el pontificat de Pius V, això és, que el procés medieval s'havia extraviat. No seria fins 1583 que fou recuperat i, a instàncies del rei Felip II, el seu successor Felip III i fins i tot el sacre emperador Rodolf es continuà el procés⁴³.

La culminació de tot aquest recorregut arribà el 29 d'abril de 1601, quan el Papa Climent VIII proclamava la santedat del penedesenc establint com a festa litúrgica el 7 de gener⁴⁴, data mantinguda encara a dia d'avui i fonamentada en la data del funeral de Raimon, no pas en la seva mort com acostuma a ser per als sants. Això és degut a que el dominic traspassà un 6 de gener, en la festa de la Epifania del Senyor, data d'importància litúrgica cabdal, i per tant no es podia fer coincidir. Tot i així, fou en temps de Climent X

³⁶ DILLA, R. (2015) *op. cit.* pp. 86-87.

³⁷ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 64.

³⁸ ARIMANY I JUVENTENY (2011) *op. cit.* p. 127.

³⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 219.

⁴⁰ RIUS I SERRA, J. (1954) *op. cit.* p. 201.

⁴¹ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 91.

⁴² *Ibidem.* p. 477.

⁴³ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 219.

⁴⁴ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 64.

(1670-1676) que s'establí la festivitat de Penyafort pel 23 de gener⁴⁵, encara que de nou es restablí al 1686 per al dia 7 a instàncies dels dominics de Barcelona⁴⁶. Aquesta disparitat en les celebracions encara es palpa a dia d'avui, doncs en dues poblacions de les quals n'és copatró, Vilafranca del Penedès i Tossa de Mar, es celebra la festa els dies 7 i 23 de gener respectivament. Això per descomptat ha generat algunes confusions, per exemple Ainaud de Lasarte assigna erròniament la data del 23 de gener com a tradicional i la del 7 com a posterior a la reforma litúrgica⁴⁷.

De tota manera, la notícia de la canonització no arribà a Barcelona fins al 10 de maig⁴⁸, i en saber-se fou motiu de gran alegria per a tot el poble no solament barceloní sinó també d'arreu de Catalunya, donant lloc a grans celebracions, processons i balls especialment a la ciutat comtal, que van generar un gran volum d'escrits i certàmens de tot tipus a més de goigs i volants⁴⁹, i que es van arribar a allargar durant tres mesos⁵⁰. Tanmateix aquesta producció literària ha estat àmpliament estudiada. Així Henry Ettinghausen parla de l'aparició d'escrits tant populars com erudits, doncs tant es podien trobar petits fulletons amb poemes de diversos tipus i llengües, com l'estructura i programa de les festes⁵¹, posant en evidència la coexistència d'actes planificats i espontanis⁵². Altres aspectes estudiats han estat les estampes i goigs que es van generar en aquell moment i amb posterioritat, i que cal circumscriure en la devoció popular. Aquesta línia que podríem relacionar amb la història dels productes culturals, fou inaugurada per Manuel Benach Torrents al 1951, encara que de manera molt apologètica i amb escàs contingut històric⁵³, ampliant posteriorment el seu estudi -1961- dotant-lo de

⁴⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 219.

⁴⁶ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 279.

⁴⁷ AINAUD DE LASARTE, J.M. (2000) «Un sant popular» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 20-25. p. 24.

⁴⁸ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 72.

⁴⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 219.

⁵⁰ ETTINGHAUSEN, H. (1999) «De la notícia a la premsa (San Raimundo de Peñafort, Barcelona, 1601)» a: STROSETZKI, C. (coord.) *Actas del V Congreso Internacional de la asociación Internacional Siglo de Oro (AISO)*. Iberoamericana: Vervuert, Madrid, pp. 490-502. p. 491.

⁵¹ *Ibidem.* p. 493.

⁵² MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 72.

⁵³ BENACH, M. (1951) *Estampas de San Raimundo de Penyafort*. Artes gráficas, Vilafranca del Penedès.

més contingut i canviant l'enfocament cap a un àmbit més general incloent goigs, esglésies i patronatges⁵⁴.

L'aspecte dels patronatges de Raimon també resulta interessant, doncs ens ofereix no solament una visió de la devoció popular, sinó que també ens permet entreveure els interessos de cada part que reclamà la figura del sant com a propi. El més antic dels patronatges *stricto sensu* seria el de Vilafranca del Penedès, doncs tot i no haver-hi nascut, és fill de la mateixa terra. Si bé ja al 1601 es va organitzar una gloriosa processó i peregrinatge des de la capital penedesenca fins a Penyafort, lloc on segons la tradició havia nascut Raimon, no fou fins l'any següent que es formà la Confraria vilafranquina de Sant Raimon de Penyafort, i encara s'hagué d'esperar a 1606 per comptar amb una relíquia del frare penedesenc⁵⁵. Així, s'afegia al patronatge que acabaria compartint amb Sant Jocund i Sant Fèlix fins a dia d'avui.

Els altres patronatges de Raimon estan relacionats amb la ciutat comtal. En primer lloc el del Consell de Cent, que, previ acord amb el bisbe de Barcelona, el capítol, els diputats del General i el braç militar, va sol·licitar a la Santa Seu el patronatge de Raimon i de la Immaculada Concepció per a la ciutat de Barcelona l'any 1635, encara que no seria aprovada fins a 1646⁵⁶ -patronatge que avui comparteixen amb santa Eulàlia, santa Madrona, sant Oleguer bisbe i des del segle XIX la Mare de Déu de la Mercè-. Joan Solé i Bordes ha volgut veure darrere aquesta iniciativa una voluntat del Consell per reivindicar-se com a institució enmig de la complexa conjuntura de la Monarquia Hispànica dels darrers Àustries, vinculant també la demora a la Guerra dels Segadors⁵⁷. L'altre patronatge barceloní ostentat pel dominic fou el del Col·legi d'Advocats, col·lectiu que malgrat haver tingut sempre una profunda devoció pel sant en virtut de les seves contribucions en l'àmbit del dret, no fou fins al 1886 que gaudí del patronatge oficial del penedesenc⁵⁸.

⁵⁴ BENACH, M. (1998) *op. cit.*

⁵⁵ BENACH, M. (1998) *op. cit.* p. 75.

⁵⁶ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* pp. 74-75.

⁵⁷ SOLÉ I BORDES, J. (2005) *Ramon de Penyafort. Jurista internacional del castell de Penyafort*. Òmnium Cultural Delegació de l'Alt Penedès, Vilafranca del Penedès. p. 15.

⁵⁸ INSENSER, M.T. (1986) *op. cit.* p. 20.

Cal dir també que la canonització de Raimon de Penyafort ha de ser tinguda en relació amb el seu context històric com ja diversos autors han assenyalat. Solé no dubta en relacionar-lo amb la Contrareforma⁵⁹, entenent que un sant provinent de l'Orde de Predicadors i amb un especial paper per a la introducció de la Inquisició a Catalunya, resultava especialment útil com a símbol en la lluita contra l'heretgia protestant com ha posat en relleu Dilla⁶⁰. I és que de fet la de Penyafort fou la primera canonització que es produí a la nova basílica de Sant Pere⁶¹.

De tota manera podem deduir que no van ser solament els interessos de l'Església els que van imperar a l'hora de dur a Raimon als altars, també apareixen interessos polítics, en especial del casal de Barcelona. Això és quelcom que ja s'havia pogut observar en el moment del funeral del dominic al 1275, el qual es celebrà amb gran solemnitat i comptà amb l'assistència del rei en Jaume juntament amb el seu gendre Alfons X de Castella, també amb el futur Jaume II, altres infants castellans, els bisbes de Barcelona, Osca i Cuenca a més de cavallers, prelats, autoritats i poble fidel⁶².

També el rei Pere *el Gran*, com ja s'ha dit anteriorment, va demanar al Sant Pare la canonització de Raimon, sol·licitud rere la qual, a més del prestigi que podia atorgar a la corona el comptar amb una figura tant reverent, hi podem copsar un reconeixement a la tasca del penedesenc en el seu servei a la monarquia i en concret a la persona del rei Pere. En aquest sentit, Stefano Cingolani ha assenyalat que fou Raimon juntament amb Berenguer de Torre -tots dos juristes- qui recolzaren la protesta de Pere arran del repartiment de terres de 1260 entre ell i el seu germà Jaume, encara que l'autor indica que el posterior replantejament de l'herència per part del rei Jaume I no pot circumscriure's únicament a l'acció de Raimon, sinó també a la conjuntura del matrimoni de l'infant Pere amb Constança de Sicília⁶³.

L'intent inicial de canonització es veié obstaculitzat per la croada contra el rei Pere com ja hem dit, però aquest no fou l'únic obstacle "polític" amb que topà el procés.

⁵⁹ SOLÉ I BORDES, J. (2005) *op. cit.* p. 12.

⁶⁰ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p.110.

⁶¹ *Ibidem.* p. 149.

⁶² VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 217.

⁶³ CINGOLANI, S.M. (2015) *Diplomatari de Pere el Gran. 2. Relacions internacionals i política exterior (1260-1285)*. Fundació Noguera, Barcelona. p. 37.

A inicis del segle XIV, quan el cas caigué en l'oblit, els frares predicadors posaren èmfasi en aconseguir la canonització de l'altre gran dominic, Tomàs d'Aquino, xocant així amb el procés de Raimon⁶⁴. Resulta sorprenent que existiran diversos punts de coincidència entre aquests dos il·lustres dominics al llarg del temps. Aquesta relació entre Tomàs i Raimon també és assenyalada per Dilla, qui ens remet a la crònica de Marsili on no solament es narren virtuts i miracles de Penyafort, sinó també que fou precisament a instàncies del penedesenc que Tomàs d'Aquino escrigué la seva coneguda *Summa contra gentiles*⁶⁵. Igualment, en la darrera fase del procés de canonització de Raimon, Tomàs fou proclamat doctor de l'Església al 1567⁶⁶. Dilla de fet ens trasllada directament als conflictes entre el regne de França i la Corona d'Aragó que es desplacen del camp de batalla als processos de canonització, sent el de Raimon impulsat pel casal de Barcelona i el d'Aquino pels Angevins⁶⁷.

La comparació entre ambdós sants fou inevitable per al bisbe Josep Torras i Bages, qui delint-se en lloances cap a l'Orde de Predicadors afirma d'aquests dos dominics que eren equivalents en l'àmbit jurídic i filosòfic entre ells⁶⁸, i similarment s'havia pronunciat Joan Baptista Manyà⁶⁹. Tot i així Ribes Montané ja va assenyalar que es tractava de dos tipus d'intel·lectualitat amb diferents formes aproximatives de la idea de la "Veritat" però ambdós pragmàtics⁷⁰.

Deixant de banda la qüestió de Tomàs d'Aquino, val la pena fixar-se en un aspecte, i és el fet que precisament al bisbe Torras no li tremola la veu en anomenar a Raimon de Penyafort i al rei Jaume "patriarques" i "pares" del poble català⁷¹. De fet el bisbe veu l'aparició de Raimon en aquella època com quelcom providencial, dient d'ell

⁶⁴ COLL, J.M. (1949) *op. cit.* p. 40.

⁶⁵ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 74.

⁶⁶ *Ibidem.* p. 106.

⁶⁷ *Ibidem.* p. 74.

⁶⁸ TORRAS I BAGES, J. (1948) *Obres Completes*. Biblioteca Perenne, Barcelona. p. 92. *Vid.* Annex. Document 1.

⁶⁹ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 86. Citant MANYÀ, J.B. (1935) «Sant Ramon de Penyafort entre els intel·lectuals del segle XIII». *Bon Pastor*, 9, p. 123.

⁷⁰ *Ibidem.* p. 86.

⁷¹ TORRAS I BAGES, J. (1948) *op. cit.* p. 88.

que era l'home «*que Déu enviava a Catalunya en l'època precisament en què aquesta devia prendre forma de poble o nació perfecta*»⁷². Això ens duu a parlar de l'ús i reivindicació de la figura de Penyafort per part del catalanisme catòlic, fet àmpliament constatat. No falten treballs que incideixen en la catalanitat del sant. Així per exemple Ettinghausen assenyalava el gran èmfasi que es donava a aquest factor en les obres escrites durant les festes de canonització de 1601, i com aquestes havien tingut un objectiu propagandístic, arribant en alguns punts al nacionalisme⁷³. El vilafranquí Solé i Bordes, apunta igualment que la reivindicació política del segle XIX vindria donada també per la dissolució de les institucions catalanes arran de 1714 entre les que hi figurava el Consell de Cent, fent decaure doncs la importància del seu sant patró⁷⁴.

L'èmfasi en la catalanitat tampoc no és casual. Ja les cròniques antigues⁷⁵ i fins i tot la *Summa Iuris* escrita pel propi Raimon o el capítol general de 1238 en fan referència⁷⁶, com també el famós medalló que hi ha al Convent de Sant Marc de Florència pintat per Fra Angelico amb la intitulació: *S. RAYMUNDUS DE CATHALONIA*⁷⁷. Tot això donava arguments al catalanisme catòlic per reivindicar a aquest sant en la seva cosmovisió de Catalunya. De fet Solé ja parla d'aquestes interpretacions, al·ludint a la línia inaugurada per Torras i Bages, qui hauria pres al dominic de Penyafort com a referent del seu pensament⁷⁸. Solé cita a altres continuadors d'aquesta tendència com fou l'escriptor i periodista catòlic, col·laborador de *Catalunya Social* Ramon Rucabado, qui hauria estat la persona que seguint les tendències prèviament esmentades, encarregà al seu amic Valls la redacció de la biografia del sant⁷⁹, l'obra de síntesi que avui és la referència de tot estudiós de Raimon de Penyafort. És de fet la reedició d'aquest llibre al 1996 el que posa en evidència l'aparició de més adeptes a aquesta tesi, a través de la

⁷² TORRAS I BAGES, J. (1948) *op. cit.* p. 90.

⁷³ ETTINGHAUSEN, H. (1999) *op. cit.* p. 499.

⁷⁴ SOLÉ I BORDES, J. (2005) *op. cit.* p. 15.

⁷⁵ Annex. Documents 3-5.

⁷⁶ MAS I SOLENCH, J.M. (2002) *Ramon de Penyafort i el Consell de Cent*. Associació Consell de Cent, Barcelona. p. 27.

⁷⁷ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 412.

⁷⁸ SOLÉ I BORDES, J. (2003) *Aportacions vilafranquines al nacionalisme català*. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, Vilafranca del Penedès. p. 7.

⁷⁹ SOLÉ I BORDES, J. (2005) *op. cit.* p. 16.

inclusió de noves notes i apèndixs. Entre ells hi ha el cas de Galmés, qui destaca la catalanitat de Raimon com a punt de partida d'una suposada visió "europeista" d'aquest, que seria fruit de la intervenció del dominic en diverses àrees geogràfiques⁸⁰, i que hem de circumscriure a una certa justificació per a una visió política determinada i promoguda per Galmés.

Fora d'aquesta obra, l'altre autor destacat de similar perfil és Mas, qui també dedicà algunes obres a Raimon de Penyafort que segueixen pràcticament al peu de la lletra les tesis de Valls, al qual biografià⁸¹. És quelcom que no ens ha d'estranyar, doncs ambdós foren juristes, estudiosos de la història i amb fermes conviccions catòliques. La visió de Mas sobre el penedesenc no varia gaire de la dels dos anteriors, anomenant-lo com tants altres «*el primer català universal*»⁸² per la seva transcendència i pel ja esmentat epítet que acostuma a acompanyar-lo en escrits i iconografia.

Analitzada doncs la visió hagiogràfica, podem dir que la major dignificació de la figura de sant Raimon de Penyafort ha estat duta a terme per historiadors catòlics vinculats al món jurídic, l'advocacia i el catalanisme, els quals dominen les publicacions de caràcter biogràfic sobre el dominic, les quals segueixen sent una obligada referència.

⁸⁰ GALMÉS, LL. (1996) «Fra Ramon de Penyafort i el legat cardenal Jean d'Abbeville» a: VALLS I TABERNER, F. *op. cit.* pp. 299-311. p. 303.

⁸¹ SERRANO DAURA, J. (2004) «"Ferran Valls i Taberner, jurista, historiador i polític", de Josep M. Mas i Solench». *Revista de Dret Històric Català*, 3, pp. 268-270. p. 268.

⁸² MAS I SOLENCH, J.M. (2002) *op. cit.* p. 23.

4. Raimon, el jurista

Com hem dit anteriorment, Raimon de Penyafort ostenta el patronatge dels juristes i els advocats en virtut de les seves contribucions en l'àmbit del dret, les quals van tenir una gran transcendència tant a l'Església, com a Catalunya, àmbit geogràfic que tractarem en un altre apartat. És possiblement un dels aspectes que ha generat més interès sobre aquest sant en les darreres dècades, i com ja s'ha dit, captà l'atenció d'estudiosos vinculats directa o indirectament a l'advocacia i la justícia.

És ben sabut que Raimon de Penyafort provenia d'una família de bon estament de la senyoria d'Olèrdola⁸³, però no hi ha massa informació sobre la seva infantesa i educació. Pel que fa al primer factor hom pot suposar que s'hauria criat en un ambient benestant, encara que les cròniques, com assenyala Mas, esmenten que ja com a infant tenia seny d'ancià i vocació cap a l'estudi⁸⁴. Aviat es traslladà a Barcelona on aprengué les arts liberals del *trívium* i el *quadrívium*, a més de ciències sagrades -esdevenint potser sacerdot- a l'escola capitular on és possible que acabés exercint de docent, i segons la tradició ensenyant als joves gratuïtament⁸⁵. És molt probable que fos en aquesta etapa de formació a Barcelona on adquirí l'interès pel dret.

Posteriorment, Raimon formaria part del ampli grup de catalans que estudiarien a la prestigiosa Bolonya. Al respecte d'això, cal recordar que l'Església s'interessà per obtenir una millor formació per als seus clergues acudint als diversos *studia* que naixien arreu de la cristiandat en aquell moment. Així s'havien pronunciat ja alguns bisbes catalans com Guillem de Monells i Guillem de Tavertet, de les seus de Girona i Vic respectivament⁸⁶, encara que la preocupació eclesiàstica per l'estudi del dret la podem trobar en el cas de Catalunya ja a la darrerria del segle X de part del bisbe Vives de Barcelona a la seva diòcesi⁸⁷. Raimon no fou el primer dels catalans que arribà a Bolonya, encara que sí que fou un pol d'atracció per a molts altres estudiants del Principat que

⁸³ PEREA I SABATÉ, F. (2015) «Les bruixes de Subirats». *Del Penedès*, 32, pp. 69-85. p. 81.

⁸⁴ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 16.

⁸⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 76-77.

⁸⁶ BERTRAN ROIGÉ, P. (2003) «Estudiants catalans a la Universitat de Bolonya (segle XIII)». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 23-24, pp. 123-143. p. 124.

⁸⁷ MARTÍ BONET, J.M. (2020) *Los 120 obispos de la diócesis de Barcelona*. Bubok Publishing, Barcelona. pp. 52-53.

s'integraren en la *natio* catalana, un grup que arribà a ser molt nombrós i que Miret i Sans va xifrar en vuitanta-nou⁸⁸. Aquesta presència catalana entre els estudiants de Bolonya ha estat molt estudiada al llarg del temps. El pioner en aquest aspecte fou el ja citat Miret a inicis del segle XX, estudi del qual ha estat renovat seguint una línia molt similar per Prim Bertran -utilitzant un títol pràcticament idèntic- ja en el nostre segle. Tanmateix cal assenyalar les contribucions del recentment difunt Dr. Salvador Claramunt, sobretot pel que fa al àmbit universitari, del qual escrigué copiosament. Igualment important és l'anàlisi del Dr. Daniel Piñol al respecte dels estudiants catalans a Bolonya, centrant-se en concret en els tarragonins a cavall dels segles XIII-XIV i destacant l'important contingent català de clergues delerosos de formar-se en dret, referint-se també al nostre protagonista de Penyafort⁸⁹.

En qualsevol dels casos, sembla ser que Raimon de Penyafort hauria agafat molt relleu a Bolonya, on coincidí amb destacades figures catalanes com Arnau de Gurb, Ferrer de Llor, i els més rellevants Pere Albert i Vidal de Canyelles⁹⁰, ambdós aquests darrers molt rellevants per al dret català i als quals ens referirem de nou més endavant. Alguns autors han assenyalat que Raimon hauria esdevingut doctor en dret. Així el dominic Galmés ens indica el títol *excellens doctor in iure canonico*, afirmant que després d'això hauria esdevingut professor⁹¹, encara que el mateix autor -en un article anterior- li assigna el grau de *doctor in decretis Bononiae* en la seva introducció a la traducció de Jaume Fàbregas de la *Summa de Penitència*⁹². No hi ha motius per dubtar d'aquestes afirmacions, però sorprèn que en els tres anys que passarà Raimon a Bolonya no solament hagués estat estudiant de dret canònic i romà, sinó que també esdevingués mestre i doctor.

Aquesta informació entra en conflicte amb un altre factor, això és, la cronologia i durada de l'estança de Raimon a Bolonya. La majoria d'estudiosos situen la seva arribada cap a 1217, i la seva marxa al voltant de 1221. En tot això pesen dos factors: que la Vida

⁸⁸ MIRET I SANS, J. (1915) «Escolars catalans al Estudi de Bolonia en la XIII^a centúria». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 59, pp. 137-155. p. 154.

⁸⁹ PIÑOL ALABART, D. (2000) *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (s. XIII-XIV)*. Fundació Noguera, Barcelona. pp. 80-85.

⁹⁰ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 18.

⁹¹ GALMÉS, LL. (2000) *op. cit.* p. 6.

⁹² GALMÉS, LL. (1999) «Introducció» a: PENYAFORT, R. *Summa de Penitència, cartes i documents*. (traducció de J. FÀBREGAS, introducció de LL. GALMÉS), pp. 7-45. Edicions Proa, Barcelona. p. 8.

Antiga ens parli d'un trienni⁹³ i que tenim un buit temporal on no hi ha cap registre sobre el penedesenc entre novembre de 1204, quan figura com a *scriptor* d'una sentència del canonge barceloní Ramon de Rosanes, i el 25 d'abril de 1218 en el ja esmentat préstec a Bolonya⁹⁴. Tot i així la cronologia aportada per Valls es sustenta en la plantejada per l'historiador dominic Pierre Mandonnet, situant l'arribada del penedesenc a Bolonya cap al 1211⁹⁵, data aventurada, però que permet donar més coherència a la durada dels estudis de Raimon.

En qualsevol dels casos, també la marxa de Penyafort de Bolonya resulta difícil de determinar, encara que la opinió majoritària és que fou al 1221. Valls ja s'havia pronunciat sobre aquesta qüestió, referenciant l'enfrontament entre les autoritats municipals de Bolonya i la Universitat, en que Honori III hauria designat dos juristes per resoldre la situació: O. de Tortinengo i Ramon, doctor en dret canònic, el qual molts han assenyalat com a Raimon de Penyafort⁹⁶, línia plantejada de nou pel pare Mandonnet. Aquesta identificació del de Penyafort amb el jurista Ramon enllaçaria també amb la marxa del bisbe de Barcelona Berenguer de Palou cap a Roma al 1219 i la seva tornada a la ciutat comtal en companyia de Raimon. Tot i així, Ribes Montané desmenteix que es tracti del penedesenc, doncs citant dos documents trobats per Josep Baucells pot situar Penyafort a Barcelona l'agost de 1220, tombant així la línia de Valls i Mandonnet⁹⁷.

Fos quina fos la cronologia, van ser notoris els contactes que va establir el penedesenc a Bolonya. És allà on segons s'ha apuntat, hauria conegut Domènec de Guzmán al primer capítol general de l'Orde de Predicadors al maig de 1220, encara que Mas apunta que Raimon no entraria a l'Orde fins al 1222, poc després d'esdevenir canonge de Barcelona⁹⁸, càrrec que havia assolit a instàncies del bisbe Berenguer de Palou i al qual renuncià en favor de l'hàbit blanquinegre⁹⁹. En qualsevol dels casos, el treball

⁹³ Annex. Document 2.

⁹⁴ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 77-78.

⁹⁵ *Ibidem.* p. 78.

⁹⁶ *Ibidem.* p. 79.

⁹⁷ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 96.

⁹⁸ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 92.

⁹⁹ GRAU TORRAS, S. (2020a) «El convent de Santa Caterina de Barcelona i Ramon de Penyafort: balanç sobre la transmissió d'alguns documents inquisitorials perduts». A: BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. (ed.) *El convent i l'església de Santa Caterina de Barcelona. Un patrimoni enderrocat. III jornades de*

de Raimon atrauria molts seguidors i alumnes que després també esdevindrien importants juristes. Valls situa com a possibles deixebles del penedesenc a Odofred, Tancred, Accursio, un dels darrers grans glossadors; i Sinibaldo dei Fieschi, futur Papa Innocenci IV¹⁰⁰.

Tot i que el gruix de les obres redactades per Raimon de Penyafort es produiria en moments posteriors, sembla ser que algunes de les seves línies d'argumentació i estudi ja s'apreciaven a la *Summa Iuris Canonici* que redactà a Bolonya. Aquesta obra era, segons apunten Mas i Valls, un manual docent escrit a instàncies de deixebles i amics en que definia els tipus de dret, funcions dels ministres canònics, procediments judicials... De fet Valls la concep com el marc que utilitzarà Raimon per a la *Summa de Poenitentia*¹⁰¹.

Grau Torras, un dels estudiosos més recents sobre Raimon -especialment per a l'àmbit inquisitorial- la veu com un tractat jurídic¹⁰², en una línia molt similar a la presa pel catedràtic de dret de la Universitat de Barcelona Enrique Luño i Peña, qui a més posa en relleu la importància que Raimon dona al *ius naturale* per sobre de tot altre dret¹⁰³. Ribes en canvi, veu en la seva forma de redacció allunyada d'altres *summae* bolonyeses, una evidència de que es tracta d'un compendi de notes pensat per als estudiants de l'escola catedralícia que el bisbe Berenguer de Palou desitjava per a la formació d'estudiants plenament imbuït dels ideals del IV Concili del Laterà¹⁰⁴.

De tota manera, la *Summa Iuris* no constitueix el punt més elevat de la producció jurídica de Raimon de Penyafort. Aquest honor recau en les seves dues principals contribucions: la *Summa de Poenitentia* i les Decretals. Referint-nos a la primera d'aquestes, cal dir que fou redactada per Raimon possiblement en el moment en que

les basíliques històriques de Barcelona (15 i 16 de novembre de 2018). Ateneu Universitari de Sant Pacià, Barcelona. pp. 61-78. p. 64.

¹⁰⁰ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 78.

¹⁰¹ *Ibidem.* p. 84.

¹⁰² GRAU TORRAS, S. (2020a) *op. cit.* p. 64.

¹⁰³ LUÑO I PEÑA, E. (1945) *El pensamiento jurídico de san Raimundo de Peñafort*. Tip. "La Académica", Saragossa. p. 15.

¹⁰⁴ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* pp. 105-106.

abandonà la seva posició com a canonge i entrà a Santa Caterina, convent construït sobre una capella de la mateixa advocació quan el penedesenc esdevingué frare predicador¹⁰⁵.

Ja hem assenyalat anteriorment que alguns autors han vist a la *Summa Iuris* un marc per a la *Summa de Poenitentia*, possiblement degut al seu to didàctic i la seva coincidència amb les doctrines emanades del IV Concili del Laterà. Aquest fet és degut a que es tractà de nou d'un encàrrec, en aquest cas per part del provincial de l'Orde de Predicadors de Castella, Fra Suero Gómez, per tal de servir com a guia per a aquells que administressin el sagrament de la confessió¹⁰⁶, el qual havia esdevingut obligatori junt amb la comunió anual en temps de Pasqua per decisió conciliar¹⁰⁷.

El resultat fou una obra que bevia de les Sagrades Escripures, els Pares de l'Església, canonistes d'alt nivell, glosses al Decret de Gracià, el Digest i el Codi de Justinià i posteriorment la *Summa de Matrimonio* de Tancred¹⁰⁸. Aquest conjunt d'obres que configuren la base teòrica de l'obra de Raimon, posa de manifest la seva formació i habilitat en el maneig de fonts d'informació diversa. La consideració que aquesta *Summa* ha rebut però és variable. Així per exemple, alguns autors s'han centrat en els aspectes més jurídics. El mateix Valls en destaca la capacitat de combinar el paper d'autoritat jurídica i moral assumit pel confessor¹⁰⁹, casuística generadora de jurisprudència divina com també assenyalen Mas¹¹⁰ i Luño¹¹¹. Similarment, Galmés remarca l'èmfasi posat en la ciència i santedat requerides al confessor segons aquests mateixos principis¹¹². Altres autors però han destacat la pastoralitat de la *Summa de Poenitentia* pel seu gran contingut doctrinal com Ribes¹¹³, o per la seva preocupació per formar una consciència personal

¹⁰⁵ GRAU TORRAS, S. (2020a) *op. cit.* p. 65.

¹⁰⁶ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 26.

¹⁰⁷ LUÑO I PEÑA, E. (1945) *op. cit.* p. 17.

¹⁰⁸ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 86-89.

¹⁰⁹ *Ibidem.* p. 89.

¹¹⁰ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 27.

¹¹¹ LUÑO I PEÑA, E. (1945) *op. cit.* p. 18.

¹¹² GALMÉS, LL. (1999) *op. cit.* p. 23.

¹¹³ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 107.

dels fidels esdevenint una via ètica, segons apunta Antoni Babra¹¹⁴. També és interessant la concepció del Dr. Santiago Bueno, qui emfatitza la nova concepció del sagrament de la confessió en clau jurídica, afegint elements de teoria del delictes i de la pena¹¹⁵.

Tot i així, tant Luño¹¹⁶ com Galmés¹¹⁷, si bé reconeixen el mèrit de la tasca de Raimon, assenyalen que no es tracta d'un tipus d'obra original, encara que trencava amb la idea de la penitència tarifada¹¹⁸. Ribes adverteix també que ja havien sorgit abans que Raimon nombroses *Summae Confessorum* com a conseqüència del IV Concili del Laterà, encara que cap adquiriria el grau de difusió de la del penedesenc¹¹⁹, la qual arribà a ser recomanada per a totes les escoles dominiques al Capítol General de Valenciennes de 1259 amb presència d'Albert Magne, Tomàs d'Aquino, Pere de Tarentèsa (futur Innocenci V) i altres¹²⁰. Valls ens recorda la gran popularitat de la que gaudirà la *Summa de Poenitentia*, sent utilitzada també a la Universitat de París o sent objecte de diverses glosses com les d'Arnulf de Loviana, Guillem de Rennes i Joan de Friburg¹²¹.

La altra gran contribució de Raimon de Penyafort en l'àmbit del dret van ser les Decretals de Gregori IX, compilació encarregada per aquest pontífex per tal de posar ordre a la gran quantitat de decretals i constitucions que en aquell moment coexistien dins el dret canònic. Fins aleshores, la principal compilació havia estat la del Decret de Gracià, realitzada pel monjo homònim cap al 1140 per iniciativa privada, a la que es sumaven les *Quinque compilationes antiquae* amb decretals compilades per Bernat de Pavia, Joan de Gal·les, Pere de Benevento, Honori III amb Tancred, i una anònima que recollia algunes decretals d'Innocenci III no incloses en la compilació de Pere de Benevento junt amb

¹¹⁴ BABRA BLANCO, A. (2001) «La pastoralitat de la Summa de Paenitentia de sant Ramon de Penyafort: Una via ètica i una vida reconciliada». *Revista Catalana de Teologia*, 16, 2, pp. 275-292. p. 281.

¹¹⁵ BUENO I SALINAS, S. (2000) «Ramon de Penyafort i el Dret» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 26-32. p. 28.

¹¹⁶ LUÑO I PEÑA, E. (1945) *op. cit.* p. 16.

¹¹⁷ GALMÉS, LL. (1999) *op. cit.* p. 23.

¹¹⁸ *Ibidem.* p. 22.

¹¹⁹ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 107.

¹²⁰ LUÑO I PEÑA, E. (1945) *op. cit.* p. 17.

¹²¹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 88.

cànons del IV Concili del Laterà¹²². Santiago Bueno afirma que les Decretals de Gregori IX són el cos legislatiu més important de l'Edat Mitjana¹²³, perspectiva que cal matisar, doncs si bé fou una contribució clau, la hem d'entendre com a part del *Corpus Iuris Canonici* que sumat al Decret de Gracià, les *Quinque compilationes antiquae* i els *Liber sextus* i *septimus* acabaran esdevenint una obra unificada en un sol volum al 1582¹²⁴.

El cert és que la de Raimon fou una de les poques compilacions de caràcter oficial i sens dubte de les més destacades. Galmés ha volgut remarcar que malgrat el terme “compilació”, no podem pensar que aquesta fos una tasca de simple acumulació de legislació, sinó que requeria una comprensió del sentit real i l'aplicació jurídica de tots els textos utilitzats¹²⁵ i de fet, Raimon tingué accés a la documentació directa dels arxius pontificis, doncs en aquelles dates (1230-1234) es trobava a Roma com a capellà del Papa. El Dr. Viejo-Ximénez ens recorda però que el 90% de la compilació de Raimon procedeix d'obres anteriors, tot i que el penedesenc les reorganitza depurant els texts antics de repeticions i incoherències, però també afegint interpolacions¹²⁶. Tots els canvis introduïts gaudien del vistiplau del pontífex per donar unitat¹²⁷ a una obra que pretenia esdevenir un codi de dret canònic i no solament una recopilació¹²⁸.

La concepció de l'acció de Raimon com a conservadora per part de Viejo-Ximénez concorda en certa manera amb el perfil ofert per Ribes sobre la posició moderada -equidistant- del sant entre les corrents dualista i hierocràtica imperants entre els estudiosos de Bolonya. És a dir, que no es decanta del tot ni per la teoria gelasiana per la qual les dues espases es complementen -encara que la espiritual sigui superior- ni per

¹²² VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 113-115.

¹²³ BUENO I SALINAS, S. (2000) «Ramon de Penyafort i el Dret» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 26-32. p. 30

¹²⁴ TURULL RUBINAT, M. (2019) *La descoberta del dret romà a l'Occident medieval*. Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona. p. 43.

¹²⁵ GALMÉS, LL. (1999) *op. cit.* p. 16.

¹²⁶ VIEJO XIMÉNEZ, J.M. (2018) «Raimundo de Peñafort decretalista». *Revista Española de Derecho Canónico*, 75, 184, pp. 329-364. pp. 338-339.

¹²⁷ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 39.

¹²⁸ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 116.

la hierocràtica que s'orienta a la submissió del poder polític al espiritual, i en certa manera Raimon posa límit a les situacions en que el Papa pot intervenir en l'esfera temporal¹²⁹.

Havent analitzat l'aspecte jurídic, veiem com si bé es mantenen com a referències els historiadors de perfil catòlic amb tendències a la síntesi, aquí emergeixen noves figures, també relacionades amb el món del dret, però oferint ja una visió molt més concreta sobre l'acció de Raimon. Així, Luño i Ribes representen un canvi clar respecte la tradició historiogràfica en aquest àmbit. Profundament catòlics, la seva aproximació es fonamenta en la filosofia del dret, combinada en aquest cas amb la història jurídica.

Tot i així cal destacar una renovació dins dels estudiosos del dret tradicional, en aquest cas per part del especialista en dret canònic Dr. Viejo-Ximénez, qui ofereix una molt bona i actualitzada síntesi sobre la obra de Raimon de Penyafort. Vists els mèrits de Raimon, no ens ha d'estranyar que avui dia la màxima condecoració jurídica de l'estat espanyol sigui l'Orde de la Creu de Sant Raimon de Penyafort, instaurada al 1944 possiblement per la reivindicació del ja esmentat Rucabado, qui també influí en Valls i la seva obra¹³⁰.

¹²⁹ RIBES MONTANÉ, P. (1979) *Relaciones entre la Potestad Eclesiástica y el Poder Secular, según San Ramón de Penyafort. Estudio Histórico-Jurídico*. Iglesia Nacional Española (Roma), Instituto Español de Historia Eclesiástica, Barcelona. pp. 151-152.

¹³⁰ SOLÉ I BORDES, J. (2005) *op. cit.* p. 17.

5. Raimon, el confessor

Hem vist ja la figura de Raimon com a sant i jurista, ens disposem doncs a fixar-nos en el seu paper de confessor. La figura del confessor fou una de les més destacades del període medieval, no solament en virtut del sagrament que administra, sinó també per la proximitat que implica a persones d'estatus elevat, esdevenint rectors de la moral dels penitents. Raimon fou confessor de Gregori IX i de Jaume I tal com encara a dia d'avui ens recorden els goigs cantats a Vilafranca¹³¹. En aquest apartat ens referirem al seu contacte amb el pontífex i el monarca.

Abans d'entrar al servei del Papa, Raimon acompanyà l'any 1228 com a penitencier i col·laborador al legat pontifici Jean Halgrin d'Abbeville, cardenal bisbe de Santa Sabina, en la seva visita a les diòcesis hispàniques. L'objectiu d'aquesta era l'aplicació dels canons del IV Concili del Laterà, fet assenyalat per tots els autors que han biografat a Raimon, encara que fou Valls qui oferí un relat més extens i detallat¹³², donant especial èmfasi a l'extensió geogràfica de la legació -visitant Zamora, Palència, Lleó, Santiago de Compostel·la, Salamanca, Braga, Lisboa, Sigüenza, Navarra, Aragó i Catalunya- i als concilis provincials de Valladolid i Lleida. És en aquesta darrera ciutat on es celebra el Concili Provincial Tarraconense de 1229 que, junt a decisions similars al de Valladolid, aborda dos temes candents en aquell moment: l'intent per obtenir la nul·litat del matrimoni entre Jaume I i Elionor de Castella, i la predicació de la croada contra Mallorca¹³³. Aquesta síntesi és també indicada pel jesuïta Miquel Batllori, encara que procura completar aquests dos factors amb un que el propi autor assenyala com a gens estudiat, això és, el conflicte jurisdiccional de primacies sobre les terres conquerides entre els arquebisbats de Tarragona i Toledo¹³⁴.

De tota manera, el 28 de novembre de 1229, ja acabada la missió del cardenal legat amb èxit, el Papa Gregori IX enviava una butlla ordenant Raimon que anés a predicar la croada contra Mallorca -recolzada per les Corts de 1228- a les diòcesis de

¹³¹ Annex. Document 6.

¹³² VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 93-100.

¹³³ *Ibidem.* pp. 94-95.

¹³⁴ BATLLORI, M. (1993) *De l'Edat Mitjana*. Vol I. Obra Completa. Tres-i-quatre Edicions, València. p. 20.

Narbona i Arlés¹³⁵, mentre el rei Jaume es trobava assetjant la capital insular¹³⁶. Poc després, a instàncies del cardenal d'Abbeville que ja havia arribat a Roma, Gregori IX feia cridar Raimon a la cort papal per dos motius: d'una banda per nomenar-lo penitencier i capellà papal -per tant confessor del pontífex- i de l'altra per tal d'elaborar la ja referida compilació de les *Decretals*¹³⁷. L'elecció de Raimon per a aquestes tasques fou probablement per recomanació del cardenal legat, doncs segons Damian Smith aquest quedà impressionat per les accions del penedesenc¹³⁸, qui per a Ribes hauria pogut intervenir en la redacció de les constitucions sinodals de Valladolid i Lleida¹³⁹.

En qualsevol dels casos, i tot i la tasca de les *Decretals*, Raimon acabava d'assolir una posició molt elevada que el permetia intervenir en assumptes molt diversos, doncs gaudia de la plena confiança i accés directe al Papa. Referent a aquesta estada a Roma, la majoria d'autors no aporten pràcticament referències més enllà de l'elaboració de les *Decretals*, les quals, havent esdevingut el marc d'actuació únic i oficial de jutges i escoles canònics a través de la butlla *Rex Pacificus* del 5 de setembre de 1234, haurien estat treballades i compilades únicament per Raimon¹⁴⁰. És Valls qui ens aporta més llum sobre el que succeí en els sis anys a la Ciutat Eterna, en tant que la seva obra és essencialment una síntesi de caràcter biogràfic.

Així, ens diu que en virtut dels seus nous càrrecs, tant actuava com a confessor i penitencier dels peregrins que arribaven a Roma com del Papa, imposant també penitències al mateix pontífex¹⁴¹, sovint consistint en l'ajut als pobres, d'allà que Gregori IX atorgués al penedesenc l'apel·latiu de *pater pauperum*¹⁴². Però deixant això de banda, ens interessa parlar de les atribucions que rep com a capellà del Papa, posició que segons Valls tenia implicacions en la resolució de qüestions jurídiques i en litigis tant civils com

¹³⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 100.

¹³⁶ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 21.

¹³⁷ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 103.

¹³⁸ SMITH, D. (2018) «Ramon de Penyafort and His influence» a: GARCÍA-SERRANO, F. (ed.) *The Friars and their Influence in Medieval Spain*. Amsterdam University Press, Amsterdam, pp. 45-60. p. 49.

¹³⁹ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 117.

¹⁴⁰ SMITH, D. (2018) *op. cit.* p. 52.

¹⁴¹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 104.

¹⁴² DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 295.

eclesiàstics¹⁴³. Josep Maria Font i Rius, similarmet, considera que aquest càrrec equivalia a “jutge del tribunal suprem pontifici”¹⁴⁴. Tanmateix el de penitencier acostumava a ser ocupat per un cardenal, i Valls afirma que és possible que Raimon refusés la porpra com també renuncià a bisbats¹⁴⁵. Sembla ser que aquest càrrec correspon al de penitencier major del Tribunal de la Penitenciaria Apostòlica, organisme encara viu dins la Santa Seu.

Fos com fos, Raimon tingué algunes actuacions a Roma amb incidència a la Península Ibèrica i a altres territoris i començà la seva relació amb la lluita contra l’heretgia a la que ens referirem en el proper apartat. Amb anterioritat hem parlat de dos intervencions que succeeixen en aquest moment. Ens referim al paper de Raimon en la designació de Guillem de Montgrí com a arquebisbe electe de Tarragona i la fundació de l’Orde de la Mercè, factors en els quals podria haver influït la proximitat de Raimon al pontífex¹⁴⁶.

Al mateix temps restava pendent el nomenament d’un bisbe per a la conquerida Mallorca, doncs les actuacions dels bisbes de la Seu i Girona no havien resultat satisfactòries per a Gregori IX. Per tal de no enemistar-se amb el rei Jaume, doncs jurisdiccionalment el bisbat era en mans del Papa, acabà nomenant nous encarregats per a triar un nou bisbe, en aquest cas van ser els prelats Pere d’Albalat, bisbe de Lleida, i Bernat Calvó, de Vic, que junt amb Raimon de Penyafort van triar al 1238 a Bernat de Torroelles¹⁴⁷.

Tot i així i segons indica Valls, Raimon intervindria en altres qüestions no sempre relacionades de manera directa amb els bisbats catalans. D’aquesta manera, i coherentment amb el seu càrrec de penitencier i confessor, li fou encomanat l’aixecament d’excomunions com les dels canonges Simó de Maastricht, Hegno de Trento, Elies Gros del monestir cistercenc de l’Esterp, i encara el bisbe de Laon Anselm de Mauny; també uns monjos de l’Orde de Grandmont i imposició de penitències com les dels mercaders

¹⁴³ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 104.

¹⁴⁴ FONT I RIUS, J.M. (1963) «Ramon de Penyafort. Influencia del Santo en la sociedad de su tiempo» *Anuario de Derecho Aragonés*, 11, pp. 165-178. p. 168.

¹⁴⁵ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 104.

¹⁴⁶ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 31.

¹⁴⁷ *Ibidem.* pp. 22-23.

florentins Accursio -no confondre amb el jurista-, i Ildebrandino. I encara atribueix a Raimon una possible intervenció al 1234 en la canonització de Domènec de Guzmán, qui traspassà al 1221¹⁴⁸. En acabat de la seva tasca a Roma, la tradició hagiogràfica a la que ens hem referit anteriorment assignava a Raimon el rebuig de diverses seus episcopals. El pare Batllori assenyala també aquesta actitud sorprenent, la qual esdevé paradoxal, doncs més tard, l'any 1248, cinc seus episcopals de la Corona d'Aragó eren ocupades per dominics: «*Pere de Centelles a Barcelona, Bernat de Mur a Vic, Berenguer de Castellbisbal a Girona, Andreu d'Albalat a València i Guillem de Barberà a Lleida*»¹⁴⁹ consolidant el poder de l'Orde a Catalunya, però estranyament sense tenir a Raimon al capdavant, tot i ser el dominic més destacat del territori.

A partir de 1236, la relació del penedesenc amb el rei Jaume esdevé molt més estreta. Prova d'això és que participà, junt amb altres elements del seu Orde, el 15 d'octubre de 1236 a les Corts de Montsó¹⁵⁰ convocada pel rei per tal de reprendre la lluita contra els sarraïns, enfocant-la cap a València¹⁵¹; A més, el monarca volia intentar mantenir l'estabilitat interna del regne i estabilitzar la moneda jaquesa¹⁵². Un altre aspecte que ens mostra aquesta proximitat entre els dos és que fou precisament Raimon qui al 1237 rebé l'encàrrec del Papa d'aixecar l'excomunió que pesava sobre el rei arran del bloqueig del monarca a Bernardo de Monteagudo, qui es dirigia a Tarragona per ser consagrat bisbe d'Osca¹⁵³, seu que finalment seria ocupada per Vidal de Canyelles. Tot i que sembla que el contacte es veu temporalment tallat pel breu generalat de Raimon a l'Orde de Predicadors, en acabat reprèn la seva activitat, especialment en clau missionera. És en aquest moment, cap a 1240, que Raimon esdevé confessor i/o conseller del monarca¹⁵⁴. Sens dubte ser confessor d'un rei implicava l'accés a informació

¹⁴⁸ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 107-108.

¹⁴⁹ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* pp. 28-29.

¹⁵⁰ MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *op. cit.* p. 44.

¹⁵¹ SOLDEVILA, F. (1987) *op. cit.* p. 18.

¹⁵² VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 195.

¹⁵³ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 23.

¹⁵⁴ TOLAN, J. (2019) «Ramon de Penyafort's Responses to Questions Concerning Relations Between Christians and Saracens: Critical Edition and Translation» a: ABATE, M.T. (ed.) *Convivencia and Medieval Spain. Essays in Honor of Thomas F. Glick*, Mediterranean Perspectives. Palgrave Macmillan, Cham. pp. 159-192. p. 160.

potencialment perillosa que, en cas de no guardar el secret de confessió podia tenir conseqüències funestes com experimentà en les seves carns el ja citat bisbe de Girona, el dominic Berenguer de Castellbisbal, a qui el rei Jaume ordenà se li tallés part de la llengua per haver vulnerat el secret de confessió¹⁵⁵.

En qualsevol dels casos, sembla ser que el rei Jaume va dipositar molta confiança en Raimon. Tant és així que diversos autors s'han referit a la intervenció de Raimon en els successius testaments i repartiments de terres entre els fills del monarca. Així, fou al testament de 1241 que se l'estipulava com a marmessor junt amb l'arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Barcelona, i els dominics Berenguer de Castellbisbal, Guillem de Barberà i Miquel de Fabra, tot estipulant la divisió dels regnes entre els infants Alfons i Pere¹⁵⁶. El posterior naixement de l'infant Jaume seguit al cap d'uns anys de les morts de la reina Violant i Alfons, el primogènit, donà lloc a enfrontaments en els que Raimon no intervingué. Batllori assenyala que no hi havia proves conclusives de la intervenció de Raimon en els darrers repartiments¹⁵⁷, però com ja hem esmentat anteriorment Raimon es posicionà del cantó de Pere¹⁵⁸. Això feu considerar a Valls que subsistia en el dominic una voluntat de preservar la unitat del regne al temps que gestionava amb el jurista Pere Albert a Roma la dissipació de recels i oposició al matrimoni del infant Pere amb Constança de Hohenstaufen¹⁵⁹.

Aprofitem la referència a aquest altre destacat jurista per parlar sobre la introducció del dret comú a Catalunya. Si bé aquest ja era present a través de la seva influència en els Usatges des de temps de Ramon Berenguer IV¹⁶⁰, és amb els grans juristes catalans provinents de Bolonya que es generalitza en temps de Jaume I. Pere Albert, Vidal de Canyelles i Raimon de Penyafort, tots tres juristes, col·laboradors del rei

¹⁵⁵ JASPERT, N. (2013) «Mendicants, Jews and Muslims at Court in the Crown of Aragon: Social Practice and Inter-Religious Communication» a: VON DER HÖH, M.; JASPERT, N.; OSTERLE, J. (eds.) *Cultural brokers at Mediterranean Courts in the Middle Ages*. Wilhelm Fink-Ferdinand Schöningh, Paderborn, pp, 107-147. p. 118.

¹⁵⁶ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 196.

¹⁵⁷ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 33.

¹⁵⁸ CINGOLANI, S.M. (2015) *op. cit.* p. 37.

¹⁵⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 198-199.

¹⁶⁰ MAS I SOLENCH, J.M. (2003) *Història i dret a Catalunya*. Pagès editors, Lleida. p. 59.

i autors d'importantes obres jurídiques¹⁶¹. El primer destaca per les Commemoracions, mentre que el segon, que assolí la seu d'Osca, deixa plasmat de manera molt clara el dret comú tant als Furs d'Aragó com als de València¹⁶².

La implantació del *ius commune* però fou complicada. L'any 1251 es ratificava a les Corts de Barcelona la prohibició del nou dret, les lleis gòtiques i canòniques, procés que ja havia començat el rei al 1243¹⁶³. Aquesta situació de fet es produiria a desgrat del rei, qui era plenament conscient dels avantatges que li aportava el dret romà en tant que monarca. Pesava més en aquest cas, la reacció dels nobles, doncs el seu poder minvava en favor del poder públic. Els burgesos però eren favorables a la recepció d'aquest dret, doncs s'adaptava bé al poder municipal on aquests cada cop tenien més control i no els limitava les seves activitats econòmiques i comercials¹⁶⁴. En aquest context cal emmarcar també l'obra perduda atribuïda a Raimon de Penyafort anomenada *Modus iuste negociandi in gratia mercatorum* en un intent de casar llibertat comercial i interès col·lectiu, fruit sobretot de la creixent usura i especulació, en un context en que Mas ens recorda els intents d'estabilització monetària moguts pel rei Jaume en que també participà Raimon¹⁶⁵. La forma doncs en que arribà el *ius commune* a Catalunya fou fonamentalment a través de la literatura jurídica¹⁶⁶, encara que les lleis començaven ja a ser esquitxades pel nou dret com posen en evidència les prohibicions.

Havent analitzat doncs la figura de Raimon com a confessor i conseller del Papa Gregori IX i el rei Jaume I, veiem que en general ha estat una perspectiva tractada per les síntesis biogràfiques a les que ja ens hem referit en apartats anteriors, bé que alguns aspectes han estat enriquits per altres historiadors que en general han oscil·lat al entorn del catolicisme. Hem introduït però algunes referències que reprendrem en el proper apartat i que giren al voltant de les missions i la relació amb sarraïns i jueus. Per tant, podem veure com la imatge pintada per l'hagiografia i la recuperació catalanista del segle

¹⁶¹ SOBREQÜÉS I VIDAL, S. (1981) *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*. Universitat Autònoma de Barcelona - Col·legi Universitari de Girona, Girona. p. 29.

¹⁶² SOLDEVILA, F. (1987) *op. cit.* p. 57.

¹⁶³ BATLLE, C. (1993) *op. cit.* p. 69.

¹⁶⁴ TURULL RUBINAT, M. (2019) *op. cit.* pp. 59-60.

¹⁶⁵ MAS I SOLENCH, J.M. (2002) *op. cit.* p. 13-14.

¹⁶⁶ PIÑOL ALABART, D. (2000) *op. cit.* p. 85.

XIX-XX és -si la despullem d'elements ideològics- coherent, moçant-nos un Raimon íntegre i treballant constant i incansablement fins al final dels seus dies, rebutjant grans honors i veient sovint frustrades les seves recerques de descans. La seva incidència es deixa sentir tant en algunes de les decisions de Jaume com seguint la línia de les de Gregori.

6. Raimon, l'inquisidor

Donem pas doncs a la darrera de les facetes de Raimon de Penyafort, això és, el seu paper en la implantació de la Inquisició juntament amb la seva actuació amb heretges i infidels. D'entrada volem advertir que si bé hem titulat aquest apartat "Raimon, l'inquisidor", el dominic penedesenc mai va ostentar aquesta posició ni cap càrrec dins la institució inquisitorial¹⁶⁷, malgrat que el rol que jugà en la implantació de la Inquisició fou vital i transcendent com de fet posa de manifest que la figura de Raimon fos també difosa, entre d'altres, pel famós inquisidor dominic Bernard Gui al segle XIV¹⁶⁸.

És possible que Raimon de Penyafort hagués tingut els seus primers contactes amb l'heretgia albigea quan predicava la croada contra Mallorca als narbonesos al 1229. Aquell mateix any s'iniciava la repressió contra els càtars per part del comte Ramon VII de Tolosa, fruit de les pressions del cardenal de Sant-Angelo, Romano Frangipani, -qui també escrigué un manual a tal efecte- sobre les clàusules referents a l'heretgia contingudes al Tractat de París que assenyalava el final de la croada albigea i un canvi en el funcionament inquisitorial¹⁶⁹.

La repressió contra els heretges de 1229 hauria provocat un moviment d'aquests cap al sud, tot creuant els Pirineus i endinsant-se en territori català¹⁷⁰, encara que com Smith ens assenyalava, no solament podem documentar heretges al darrer quart del segle XII a Catalunya, sinó també és notable la dura legislació contra aquests per part d'Alfons *el Cast* i Pere *el Catòlic*¹⁷¹. En aquest mateix sentit, també Stefano Cingolani, Sergi Grau Torras i Eduard Berga, havent analitzat diversos documents sobre la presència herètica a Catalunya consideren que abans de la croada albigea aquesta havia esdevingut un problema per a l'autoritat a la Corona d'Aragó¹⁷². També el rei Jaume prohibí l'entrada

¹⁶⁷ GALMÉS, LL. (2000) *op. cit.* p. 10.

¹⁶⁸ DILLA, R. (2015) *op. cit.* pp. 59, 399. *Vid.* Annex Document 5.

¹⁶⁹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 164-165.

¹⁷⁰ BADIA ELIAS, J. (1992) *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)* Editorial Barcanova, Barcelona. p. 37.

¹⁷¹ SMITH, D. (2013) «Cruzada, herejía e Inquisición en las tierras de la Corona de Aragón (siglos XII-XIII)» *Hispania Sacra*, 65, Extra. 1, pp. 29-48. p. 40.

¹⁷² GRAU TORRAS, S.; BERGA SALOMÓ, E.; CINGOLANI, S.M. (2015) *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)* v. 1. Fundació Noguera, Barcelona. p. 29.

d'heretges en territori català a través d'una constitució de 1225, que a més instava a examinar-los, implicant als bisbes per donar validesa al examen i corresponent l'aplicació de la llei al braç secular¹⁷³.

Com ja hem dit, Raimon contribuí a la institucionalització de la Inquisició a Catalunya, contrastant amb la estructura prèvia més depenent dels bisbes. En aquests moments, el Papa començava a prendre cartes en l'assumpte. Així ho feu palès la butlla *Declinante iam mundi* (1232) dirigida a l'arquebisbe de Tarragona, a través de la qual s'aprovava el contingut de la butlla *Excommunicamus* (1231) que donava contingut legal a l'actuació contra els heretges¹⁷⁴, a més de autoritzar de manera clara la instauració de processos inquisitorials a la Corona d'Aragó; mesura seguida al 1234 per una nova constitució del rei Jaume que ho consolidava¹⁷⁵. Encara l'any següent, noves disposicions del Papa arribaren al arquebisbe de Tarragona confirmant la posició dels dominics com a inquisidors i el tracte que havien de rebre els heretges. A aquestes, s'adjuntava una carta del dominic de Penyafort -que es trobava a Roma- sobre la reconciliació i penitència dels heretges¹⁷⁶, a més d'establir una distinció entre "heretges" i "valdesos", factor que ha estat recentment estudiat en profunditat per Grau Torras¹⁷⁷.

Sobre aquesta entrada de la Inquisició a Catalunya ja s'hi havia pronunciat Valls, qui considerà que fou Raimon de Penyafort qui convencé al rei Jaume de demanar al Papa l'establiment de la Inquisició als seus reialmes, així com plantejar que també podria haver estat darrere de la redacció de la butlla *Declinante iam mundi*¹⁷⁸. Aquesta afirmació la podríem qualificar de desmesurada, però sí que existeix la possibilitat de que Raimon hagués tingut a veure amb això, doncs veiem com progressivament adquireix més rellevància. Segons Francesc Perea, d'ençà la seva tornada de Roma, Raimon actuà com

¹⁷³ HERNANDO, J. (2005) «La Inquisición en Cataluña en la Baja Edad Media. Un proceso por crimen de la herejía contra el ciudadano de Barcelona Pere Marc». *Clío & Crimen*, 2, pp. 127-174. p. 132.

¹⁷⁴ BADIA ELIAS, J. (1992) *op. cit.* p. 24.

¹⁷⁵ GRAU TORRAS, S. (2014) «Ramon de Penyafort i el procediment inquisitorial contra els heretges». *Revista de Dret Històric Català*, 13, pp. 143-176. p. 157.

¹⁷⁶ GRAU TORRAS, S.; BERGA SALOMÓ, E.; CINGOLANI, S.M. (2015) *op. cit.* p. 28.

¹⁷⁷ GRAU TORRAS, S. (2013) «La construcció de la memòria dels càtars i els valdesos a la Corona d'Aragó en els segles XVI i XVII». *Revista Catalana de Teologia*, 38, 2, pp. 919-943. p. 925.

¹⁷⁸ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 166.

a assessor de l'arquebisbe de Tarragona Pere d'Albalat en matèria d'heretgia¹⁷⁹, intervenint principalment en reconciliacions com la del noble de Perpinyà Robert de Castell Rosselló al 1237, Jasbert de Barbaira al 1247¹⁸⁰, el procés contra Roger Bernat II per haver donat suport als heretges¹⁸¹... tot això en paral·lel a la seva actuació en la reorganització dels bisbats catalans¹⁸².

La seva acció és molt més evident en els concilis provincials de la Tarraconense de 1239 i 1241-42, sent aleshores arquebisbe Pere d'Albalat qui, seguint la línia establerta pel difunt prelat barceloní Berenguer de Palou -qui també tingué molta confiança en Raimon de Penyafort- prosseguí amb la lluita contra l'heretgia declarant l'excomunió dels heretges, factors, creients i receptors¹⁸³. En aquest context el mateix arquebisbe encarregà a Penyafort la confecció d'una guia inquisitorial que servís als bisbes per a procedir amb més facilitat a la reconciliació dels heretges, el *Directorium Inquisitionis*. Grau i diversos autors han assenyalat la transcendentalitat d'aquesta obra tant per la seva difusió com per la seva divisió de les categories dels heretges i les penes que els hi eren imputables, permetent així una identificació més precisa¹⁸⁴.

El *Directorium Inquisitionis* tingué gran rellevància i ràpidament s'estengué arreu, fins al punt que fou consultat per l'inquisidor dominic Nicolau Eimeric per a la redacció d'un manual del mateix títol al 1376¹⁸⁵, que juntament amb el *Practica inquisitionis heretice pravitatis* (1324) de Bernard Gui, constituïen una nova línia d'acció en els procediments dels inquisidors¹⁸⁶. Amb això quedava constituïda una imatge tradicional de Raimon, hereva del procés de canonització, a la formació de la qual es

¹⁷⁹ PEREA I SABATÉ, F. (2015) *op. cit.* p. 82.

¹⁸⁰ GRAU TORRAS, S. (2014) *op. cit.* p. 161.

¹⁸¹ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* pp. 153-154.

¹⁸² *Ibidem.* p. 151

¹⁸³ GRAU TORRAS, S. (2014) *op. cit.* p. 162.

¹⁸⁴ GRAU TORRAS, S. (2020b) «Nota sobre la tradición manuscrita del directorio inquisitorial de Ramon de Penyafort y la edición de Francisco Peña (1578)» a: ALBRÚS IGLESIAS, R.M.; BETRÁN MOYA, J.L.; BURGOS RINCÓN, F.J.; HERNÁNDEZ, B.; MORENO, D.; PEÑA DÍAZ, M. (eds.) *Pasados y presente: estudios para el profesor Ricardo García Cárcel*, Grup de Recerca d'Estudis d'Història Cultural, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona. pp. 673-680. pp. 673-674.

¹⁸⁵ GRAU TORRAS, S. (2020b) *op. cit.* p. 676.

¹⁸⁶ BADIA ELIAS, J. (1992) *op. cit.* p. 24.

referí Dilla: «*El mestre savi esdevé l'impecable confessor, adalil de la fe, venerable inquisidor i prudent defensor de les lleis de l'Església.*»¹⁸⁷

Hi ha hagut però diverses formes d'interpretar aquesta obra en relació al tractament de l'heretgia. La primera evidentment fou la de Valls, al que tot i ser bastant objectiu, no li manca un to de lloança cap al dominic. En aquest sentit cal dir que altres autors han volgut explotar en excés -potser idealitzant- la idea de la reconciliació, sense subratllar prou el context de veritable lluita contra els heretges. Entenem però que aquestes idees estan motivades per donar èmfasi a la dimensió més humana de Raimon, entenent-lo com un moderat i fins a cert punt pacífic. Així Galmés afirmava que «*la Inquisició catalana inspirada per Penyafort propugnava només la conversió*»¹⁸⁸, afirmació que si bé és certa, no contempla la posició de Raimon sobre la confiscació de béns dels heretges¹⁸⁹.

En una altra línia interpretativa identifiquem en Grau, Cingolani, Smith, Hernando, Perea i Elias, una visió bastant objectiva i seguint la lògica jurídica que marca a Raimon com a fil conductor. Considerem especialment interessant l'aportació del penedesenc Francesc Perea, qui si bé no assenyala a Raimon com a principal responsable, remarca que la seva forma de procedir contra els heretges marcaria en certa mesura la que després s'aplicaria a les bruixes almenys pel que fa a la creació d'una base legal a tal efecte¹⁹⁰. Tots aquests autors ens permeten copsar una gran renovació a les primeries del nostre segle amb l'aparició d'estudis més crítics. Tot i així considerem oportú referir-nos a les afirmacions de Batllori, qui podríem ubicar en un punt intermedi, doncs si bé és plenament conscient de la duresa del tractament de l'heretgia, ens recorda que no es pot deduir l'actitud del dominic envers els heretges solament a través del que escrigué, doncs tampoc mancava d'una actitud fins a cert punt comprensiva¹⁹¹. Això però no vol dir que Raimon advoqués per la tolerància.

Al respecte d'això voldríem referir-nos per acabar aquest apartat, a la relació amb els sarraïns i els jueus, doncs ho considerem també una mostra de la interacció amb grups

¹⁸⁷ DILLA, R. (2015) *op. cit.* p. 111.

¹⁸⁸ GALMÉS, LL. (2000) *op. cit.* p. 13.

¹⁸⁹ GRAU TORRAS, S. (2014) *op. cit.* p. 156.

¹⁹⁰ PEREA I SABATÉ, F. (2015) *op. cit.* p. 82.

¹⁹¹ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 29.

religiosos que havien de ser convertits a la fe cristiana. Sobre l'actitud missional de Raimon s'ha escrit molt, i amb un cert allunyament respecte la visió hagiogràfica tradicional han aparegut nous i renovats estudis tal com succeí amb l'aspecte inquisitorial, encara que els episodis referits tendeixen a ser els mateixos en totes les corrents. Així s'han assenyalat sempre les *Responsiones ad dubitalia circa communicationem christianorum cum sarracenis*, respostes del Papa a preguntes plantejades pels missioners dominics del nord d'Àfrica a través dels priors dominic i franciscà de Tunis. La rellevància d'això rau en que aquestes respostes van ser escrites o transcrites per Raimon de Penyafort cap al 1234, per tant en la seva estada a Roma. El catedràtic de la Universitat de Nantes, John Tolan, ha descrit en detall en diverses publicacions la relació entre musulmans i cristians al nord d'Àfrica¹⁹², i sobre aquests texts afirma que denoten la col·laboració entre Raimon i el Papa Gregori, tot posant en evidència el gran esforç del dominic per aplicar criteris de dret canònic sobre les peculiaritats de Tunis¹⁹³.

Tot i que les *Responsiones* no representen un tractament directe de l'àmbit missional, és la fundació d'escoles d'àrab el que farà destacar la figura de Raimon en aquest sentit. És cert que anteriorment l'Orde de Predicadors en terres hispàniques ja havia instat a que els seus frares es formessin en l'àrab¹⁹⁴, però és a Raimon a qui se li atribueixen fundacions de *studia linguarum* a Tunis i Múrcia¹⁹⁵, si bé, Ryan Szpiech posa en dubte que Raimon tingués una participació directa en la fundació de *studia* doncs manca molta informació sobre aquests, encara que sí que considera cert que Raimon organitzés grups d'estudi d'àrab¹⁹⁶. Raimon, en aquest mateix context, coincidirà amb dues destacades personalitats de l'ambient missioner català del segle XIII dels quals Valls

¹⁹² TOLAN, J. (2019) *op. cit.*; TOLAN, J. (2010) «Marchands, mercenaires et captifs: le statut légal des chrétiens latins en terre d'islam selon le juriste canonique Ramon de Penyafort (XIIIe siècle)» a TOLAN, J.; BOISSELLIER, S.; CLÉMENT, F. (dirs.) *Minorités et régulations sociales en Méditerranée médiévale*. Presses universitaires de Rennes, Rennes, pp. 223-234.; TOLAN, J. (2012) «Identité et statut minoritaire dans les traditions légales: deux exemples (XIIe-XIIIe siècles)» a: SABATÉ, F. (ed.) *Identitats: Reunión Científica, XIV Curs d'Estiu Comtat d'Urgell celebrat a Balaguer els dies 1, 2 i 3 de juliol de 2009 sota la direcció de Flocel Sabaté i Maite Pedrol*. Pagès Editors, Lleida, pp. 99-106.

¹⁹³ TOLAN, J. (2007) «Taking Gratian to Africa. Raymond de Penyafort's legal advice to the dominicans and franciscans in Tunis (1234)» a: HUSAIN, A.; FLEMING, K. (eds.) *A Faithful Sea. The Religious Cultures of the Mediterranean, 1200-1700*. Oneworld, Oxford, pp. 47-63. pp. 49, 62.

¹⁹⁴ BASTIDA I CANAL (2008) «Les missions i la llibertat de la fe en sant Ramon de Penyafort». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 81, pp. 19-80. p. 25.

¹⁹⁵ SMITH, D. (2018) *op. cit.* p. 58.

¹⁹⁶ SZPIECH, R. (2014) «La disputa de Barcelona como punto de inflexión». *Studia Lulliana*, 54, 109, pp. 3-32. p. 12.

assenyala la casualitat de que comparteixin nom¹⁹⁷: Ramon Martí i Ramon Llull. És quelcom que pot resultar anecdòtic, sobretot tenint en compte que part de la historiografia que s'ha dedicat a Raimon de Penyafort ha begut molt d'anècdotes. Tot i així podem traçar alguns punts de connexió entre aquestes personalitats.

Sobre el primer -Ramon Martí- cal dir que també era un dominic penedesenc (de Subirats), que podria haver estudiat en un dels *studia* de Raimon, i fou especialment actiu en les polèmiques contra els jueus, amb obres com *Pugio fidei contra iudaeos* (1278), inspirat potser per la *Summa contra gentiles* de Tomàs d'Aquino, a la qual ens hem referit anteriorment en referència a que fou sol·licitada per Penyafort per a la conversió dels infidels¹⁹⁸. Pel que fa al segon, un dels personatges més coneguts de tot el període medieval català, direm breument que aquest terciari franciscà també es veié marcat per l'esperit missioner, si bé quelcom diferent que el dels dominics, i de fet també procurà la creació de *studia linguarum*. És interessant una suposada conversa entre Penyafort i Llull en que el dominic desaconsellà al franciscà anar a estudiar a París, instant-lo a continuar a Mallorca¹⁹⁹, episodi al que Batllori associà una gran transcendentalitat en la vida de Llull²⁰⁰. En qualsevol dels casos, Raimon tingué altres intervencions. Sembla ser que hagués estat un recurs sol·licitat sovint pels jueus, especialment els convertits al cristianisme²⁰¹, però també fou rellevant el seu paper en les controvèrsies cristiano-rabíniques de mitjan segle XIII, especialment la de 1263 a Barcelona, ordenada pel rei Jaume I, potser a instàncies del mateix Raimon²⁰², entre fra Pau Cristià i Moisès ben Nahman (Bonastruc de Porta) per demostrar la veritat de la fe cristiana²⁰³. És per tant, una

¹⁹⁷ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 173. Volem respectar en aquest cas la grafia Ramon, que és la més coneguda, malgrat que al llarg de tot el treball ens hi hem referit al de Penyafort com a Raimon, que és el nom i grafia tradicional del Penedès, la terra del sant.

¹⁹⁸ MENSA I VALLS, J. (2005) «El pensament català dels segles XIII-XV. Aportacions més significatives». *Comprendre: Revista catalana de filosofia*. 7, 1, pp. 15-41. p. 17.

¹⁹⁹ RUIZ, J.M.; SOLER, A. (2008) «Vida, pensament i context de Ramon Llull». *Catalan Historical Review*, 1, pp. 195-209. p. 197.

²⁰⁰ BATLLORI, M. (1993) *op. cit.* p. 30.

²⁰¹ GALMÉS, LL. (2000) *op. cit.* p. 15.

²⁰² SZPIECH, R. (2014) *op. cit.* p. 13.

²⁰³ VALLS I TABERNER, F. (1996) *op. cit.* p. 186.

voluntat de predicació i conversió fonamentada en la refutació d'allò considerat erroni i mostrar la puresa de la fe.

En aquest cas considerem necessari dir que Xavier Bastida i Canal, tot i el seu estat de la qüestió sobre els aspectes missionals raimundians, té consideracions similars a les de Galmés i Batllori -als que cita abundantment- pel que fa a la "tolerància" de Raimon. Aquesta visió, tot i que lloable com hem dit abans sobre l'aspecte inquisitorial, és potser excessivament reduccionista, doncs no contempla tot el panorama del seu entorn. Nikolas Jaspert ens adverteix en aquest sentit que l'objectiu de Raimon, els dominics i els franciscans no era el diàleg ecumènic -i aquí assenyala directament a Bastida- sinó l'assoliment de la puresa de la fe i la seva expansió²⁰⁴, a més d'assenyalar que les relacions que es produirien entre cristians, jueus i musulmans serien de conveniència més que no pas de convivència²⁰⁵. Per tant cal veure en Raimon un guardià de la fe i la ortodòxia, un veritable predicador de la Paraula de Déu que podia arribar a ser comprensiu amb els infidels, però més dur amb els heretges.

²⁰⁴ JASPERT, N. (2013) *op. cit.* p. 145.

²⁰⁵ *Ibidem.* p. 125.

7. Conclusions

Havent arribat al final d'aquest treball a través del qual hem analitzat aquests diferents aspectes sobre la vida i obra de Raimon de Penyafort, ens remetem als objectius plantejats al inici. El tractament que ha rebut el dominic està en procés de renovació. És cert que la síntesi de Valls i Taberner representa una progressió respecte a relats hagiogràfics anteriors tot mostrant una aproximació crítica, però no podem deixar de banda les motivacions que hi hagué darrere d'aquest i el seu entorn de veure en Raimon una reivindicació d'un personatge català rellevant en la història de l'Església. Evidentment Valls no caigué en la romantització del penedesenc, i les seves aportacions són plenament rellevants i vàlides, però es constata que no hi ha hagut cap altre intent de renovar la historiografia raimundiana a través d'una síntesi. El llibre de Mas i Solench editat per Rafael Dalmau no pot ser considerat una innovació, doncs és en essència una versió reduïda i més simplificada que la de Valls que és la base del treball.

La innovació ha arribat en canvi en tractar el personatge desglossant les seves diferents intervencions, cosa que ha permès un major aprofundiment en el seu coneixement agilitzant les recerques. En altres paraules, ha resultat més senzill als historiadors aprofundir en Raimon de Penyafort trencant un esquema globalitzant. Aquest trencament s'ha produït paral·lelament en un canvi dins dels mateixos estudiosos. Fins a la segona meitat del segle XX l'interès en Raimon ha estat sectorial, fonamentat en criteris d'identificació identitària o de grup per part d'alguns dels investigadors: juristes, catòlics, catalanistes... Això, però no treu valor a la validesa dels seus postulats, els quals en general no estan exempts de rigor científic. Sí que és cert en canvi que podem trobar matisos ideològics per part d'alguns dels autors. Per exemple un gran canvi és apreciable en la mateixa visió global sobre Raimon. Si fins a mitjan segle XX la visió era la d'un sant rigorós i escrupolós, defensor de la puresa de la fe catòlica envers l'heretgia, veiem com a partir d'aleshores aquesta imatge quedava molt més matisada per part dels religiosos que l'estudiaran, destacant el dominic Galmés i el jesuïta Batllori, mostrant un sant compassiu, tolerant, comprensiu, misericordiós i missioner, molt en la línia de la necessitat d'evangelització plantejada pel Concili Vaticà II. S'observa doncs, que l'evolució en la historiografia va paral·lela, en certa manera, a noves formes de pensar l'Església. També aporta visions novedoses sobre l'acció pastoral i, en concret, sobre la visió de la santedat en aquest darrer concili ecumènic. No obstant, aquest canvi d'imatge global duia al trencament del marc interpretatiu anterior, doncs l'èmfasi donat a nous

aspectes que no havien estat prou treballats anteriorment -malgrat aspectes ideològics-, obria la porta a noves possibilitats de recerca.

Els nous sectors sobre l'activitat missionera i la Inquisició han permès la redacció d'estudis renovats que s'allunyaven de percepcions estàtiques i permetien una major interacció entre el personatge i el seu entorn, allunyant-se de la façana i explorant l'edifici. Ens podríem remetre aquí a la frase del bisbe de Lincoln amb que hem introduït aquest treball, que ens posa en evidència com un major aprofundiment en aquesta figura i la seva obra ens permet un millor coneixement. Cal assenyalar però una excepció dins la historiografia, i això és l'àmbit del dret, el qual ha estat potser el més analitzat amb Raimon i el seu entorn fins a aquesta renovació, doncs a través de la seva producció en matèria jurídica, es podia comprendre millor la posició del dominic en alguns dels conflictes del seu temps -entre dualistes i hieròcrates- a més de la pròpia ciència jurídica històrica. No ens ha d'estranyar tampoc que els mateixos promotors de l'estudi de Raimon fossin, com ja hem assenyalat, juristes a més d'historiadors. Les aportacions més renovades de la historiografia igualment permeten aquesta relació del personatge amb l'entorn i els seus conflictes, especialment per la interacció entre cristians i infidels com ja s'ha assenyalat en l'aspecte missional i inquisitorial, però tractar a Raimon des de només una de les seves cares ens dificulta formar una imatge global.

Finalment, considerem que la visió de conjunt sobre Raimon de Penyafort a dia d'avui està encara per explorar. Existeixen ja els diversos estudis que l'han tractat de manera desglossada, i sobre els quals encara s'hi pot aprofundir més, però manca una aportació de síntesi que renovi o substitueixi a la de Valls i Taberner al voltant del dominic. La imatge però que queda dibuixada per les noves aportacions no és necessàriament contrària ni contradictòria respecte a la anterior. Un dominic que visqué pràcticament un segle sencer, dedicat constantment al treball pel bé de la fe, l'Església i la corona. Una vocació de servei i estudi aprofundint en el coneixement. Senzill i auster, però conscient de la creixent complexitat de la seva societat, sense parlar però d'humanisme, cosa que seria anacrònica i errònia. Es representa doncs en Raimon de Penyafort l'ideal del dominic del segle XIII, un personatge amb tanta profunditat que a través d'ell podem observar, com amb un calidoscopi, tot un brillant univers de l'occident medieval en el seu moment de plenitud que trenca amb els pesats i destructius tòpics contra aquesta època.

8. Bibliografia

AINAUD DE LASARTE, J.M. (2000) «Un sant popular» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 20-25.

ARIMANY I JUVENTENY (2011) *Diccionari de sants històrics catalans*. Farell Editors, Barcelona.

BABRA BLANCO, A. (2001) «La pastoralitat de la Summa de Paenitentia de sant Ramon de Penyafort: Una via ètica i una vida reconciliada». *Revista Catalana de Teologia*, 16, 2, pp. 275-292.

BADIA ELIAS, J. (1992) *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)* Editorial Barcanova, Barcelona.

BASTIDA I CANAL (2008) «Les missions i la llibertat de la fe en sant Ramon de Penyafort». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 81, pp. 19-80.

BATLLE, C. (1993) *L'expansió baixmedieval. Segles XIII-XV*. v. 3 de VILAR, P. (dir.) Història de Catalunya. Edicions 62, Barcelona.

BATLLORI, M. (1993) *De l'Edat Mitjana*. Vol I. Obra Completa. Tres-i-quatre Edicions, València.

BENACH, M. (1998) *La devoció popular a Sant Ramon de Penyafort (Edició facsímil de l'obra publicada al 1961)*. Gràfiques Llopart, Sant Sadurní d'Anoia.

BENACH, M. (1951) *Estampas de San Raimundo de Penyafort*. Artes gráficas, Vilafranca del Penedès.

BERTRAN ROIGÉ, P. (2003) «Estudiants catalans a la Universitat de Bolonya (segle XIII)». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 23-24, pp. 123-143.

BUENO I SALINAS, S. (2000) «Ramon de Penyafort i el Dret» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 26-32.

CINGOLANI, S.M. (2015) *Diplomatari de Pere el Gran. 2. Relacions internacionals i política exterior (1260-1285)*. Fundació Noguera, Barcelona.

COLL, J.M. (1949) «La crònica de Fr. Pedro Marsili y la “Vita Anonymi” de S. Ramon de Penyafort. Su historicidad». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 22, pp. 21-50.

CORTS I BLAY, R.; GALTÉS PUJOL, J.; MANENT I SEGIMON, A. (dirs.) (2001) *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*.v. 3. P-Z. Editorial Claret, Barcelona.

DILLA, R. (2015) Sant Ramon de Penyafort. Imatge, devoció i santedat (tesi doctoral). Universitat de Barcelona, Barcelona.

ETTINGHAUSEN, H. (1999) «De la noticia a la prensa (San Raimundo de Peñafort, Barcelona, 1601)» a: STROSETZKI, C. (coord.) *Actas del V Congreso Internacional de la asociación Internacional Siglo de Oro (AISO)*. Iberoamericana: Vervuert, Madrid, pp. 490-502.

FONT I RIUS, J.M. (1963) «Ramon de Penyafort. Influencia del Santo en la sociedad de su tiempo» *Anuario de Derecho Aragonés*, 11, pp. 165-178.

GALMÉS, LL. (2000) «Sant Ramon de Penyafort. L'home» a: *Sant Ramon de Penyafort*. Fundació Jaume I, Barcelona. pp. 6-17.

GALMÉS, LL. (1999) «Introducció» a: PENYAFORT, R. *Summa de Penitència, cartes i documents*. (traducció de J. FÀBREGAS, introducció de LL. GALMÉS), pp. 7-45. Edicions Proa, Barcelona.

GALMÉS, LL. (1996) «Fra Ramon de Penyafort i el legat cardenal Jean d'Abbeville» a: VALLS I TABERNER, F. *Sant Ramon de Penyafort*. Formiga d'Or, Barcelona. pp. 299-311.

GRAU TORRAS, S. (2020a) «El convent de Santa Caterina de Barcelona i Ramon de Penyafort: balanç sobre la transmissió d'alguns documents inquisitorials perduts». A: BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. (ed.) *El convent i l'església de Santa Caterina de Barcelona. Un patrimoni enderrocat. III jornades de les basíliques històriques de Barcelona (15 i 16 de novembre de 2018)*. Ateneu Universitari de Sant Pacià, Barcelona. pp. 61-78.

GRAU TORRAS, S. (2020b) «Nota sobre la tradició manuscrita del directorio inquisitorial de Ramon de Penyafort y la edición de Francisco Peña (1578)» a: ALBRÚS

IGLESIAS, R.M.; BETRÁN MOYA, J.L.; BURGOS RINCÓN, F.J.; HERNÁNDEZ, B.; MORENO, D.; PEÑA DÍAZ, M. (eds.) *Pasados y presente: estudios para el profesor Ricardo García Cárcel*, Grup de Recerca d'Estudis d'Història Cultural, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona. pp. 673-680.

GRAU TORRAS, S.; BERGA SALOMÓ, E.; CINGOLANI, S.M. (2015) *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)* v. 1. Fundació Noguera, Barcelona.

GRAU TORRAS, S. (2014) «Ramon de Penyafort i el procediment inquisitorial contra els heretges». *Revista de Dret Històric Català*, 13, pp. 143-176.

GRAU TORRAS, S. (2013) «La construcció de la memòria dels càtars i els valdesos a la Corona d'Aragó en els segles XVI i XVII». *Revista Catalana de Teologia*, 38, 2, pp. 919-943.

HERNANDO, J. (2005) «La Inquisición en Cataluña en la Baja Edad Media. Un proceso por crimen de la herejía contra el ciudadano de Barcelona Pere Marc». *Clío & Crimen*, 2, pp. 127-174.

INSENSER, M.T. (1986) *Ramon de Penyafort. Sant de Catalunya*. Caixa Penedès, Vilafranca del Penedès.

JASPERT, N. (2013) «Mendicants, Jews and Muslims at Court in the Crown of Aragon: Social Practice and Inter-Religious Communication» a: VON DER HÖH, M.; JASPERT, N.; OSTERLE, J. (eds.) *Cultural brokers at Mediterranean Courts in the Middle Ages*. Wilhelm Fink-Ferdinand Schöningh, Paderborn, pp. 107-147.

LUÑO I PEÑA, E. (1945) *El pensamiento jurídico de san Raimundo de Peñafort*. Tip. "La Académica", Saragossa.

MARTÍ BONET, J.M. (2020) *Los 120 obispos de la diócesis de Barcelona*. Bubok Publishing, Barcelona.

MAS I SOLENCH, J.M. (2003) *Història i dret a Catalunya*. Pagès editors, Lleida.

MAS I SOLENCH, J.M. (2002) *Ramon de Penyafort i el Consell de Cent*. Associació Consell de Cent, Barcelona.

- MAS I SOLENCH, J.M. (2000) *Ramon de Penyafort*. Rafael Dalmau Editor, Barcelona.
- MENSA I VALLS, J. (2005) «El pensament català dels segles XIII-XV. Aportacions més significatives». *Comprendre: Revista catalana de filosofia*. 7, 1, pp. 15-41.
- MESTRE I CAMPI, J. (dir.) (1995) *Diccionari d'Història de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona.
- MIRET I SANS, J. (1915) «Escolars catalans al Estudi de Bolonia en la XIII^a centúria». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 59, pp. 137-155.
- ORDEIG I MATA, R. (1991) «Notícia biogràfica del Dr. Josep Rius i Serra (Vic 1891-1966)». *Ausa*, 14, 126, pp. 219-224.
- PEREA I SABATÉ, F. (2015) «Les bruixes de Subirats». *Del Penedès*, 32, pp. 69-85.
- PIÑOL ALABART, D. (2000) *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (s. XIII-XIV)*. Fundació Noguera, Barcelona.
- PLADEVALL I FONT, A. (2012) «A l'entorn dels orígens de l'Orde de la Mercè». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 53, pp. 25-34.
- RIBES MONTANÉ, P. (1979) *Relaciones entre la Potestad Eclesiástica y el Poder Secular, según San Ramón de Penyafort. Estudio Histórico-Jurídico*. Iglesia Nacional Española (Roma), Instituto Español de Historia Eclesiástica, Barcelona.
- RIBES MONTANÉ, P. (1975) «San Ramón de Penyafort y los estudios eclesiásticos». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 48, pp. 85-142.
- RIUS SERRA, J. (1954) *Diplomatario. Documentos, Vida Antigua, Crónicas, Procesos antiguos*. Universitat de Barcelona, Facultat de Dret, Barcelona.
- RIUS SERRA, J. (1947) «San Raimundo de Peñafort ¿fué canónigo de Barcelona?». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 20, pp. 251-253.
- RODRÍGUEZ VILAGRAN, A. (2018) *1001 llegendes i mites de Catalunya*. L'Arca, Barcelona.

RUIZ, J.M.; SOLER, A. (2008) «Vida, pensament i context de Ramon Llull». *Catalan Historical Review*, 1, pp. 195-209.

SERRANO DAURA, J. (2004) «“Ferran Valls i Taberner, jurista, historiador i polític”, de Josep M. Mas i Solench». *Revista de Dret Històric Català*, 3, pp. 268-270.

SMITH, D. (2018) «Ramon de Penyafort and His influence» a: GARCÍA-SERRANO, F. (ed.) *The Friars and their Influence in Medieval Spain*. Amsterdam University Press, Amsterdam, pp. 45-60.

SMITH, D. (2013) «Cruzada, herejía e Inquisición en las tierras de la Corona de Aragón (siglos XII-XIII)» *Hispania Sacra*, 65, Extra. 1, pp. 29-48.

SOBREQUÉS I VIDAL, S. (1981) *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*. Universitat Autònoma de Barcelona - Col·legi Universitari de Girona, Girona.

SOLÉ I BORDES, J. (2005) *Ramon de Penyafort. Jurista internacional del castell de Penyafort*. Òmnium Cultural Delegació de l'Alt Penedès, Vilafranca del Penedès.

SOLÉ I BORDES, J. (2003) *Aportacions vilafranquines al nacionalisme català*. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, Vilafranca del Penedès.

SOLDEVILA, F. (1987) *Jaume I. Pere el Gran*. v. 7 *Història de Catalunya biografies catalanes*, Edicions Vicens Vives, Barcelona.

SZPIECH, R. (2014) «La disputa de Barcelona como punto de inflexión». *Studia Lulliana*, 54, 109, pp. 3-32.

TOLAN, J. (2019) «Ramon de Penyafort's Responses to Questions Concerning Relations Between Christians and Saracens: Critical Edition and Translation» a: ABATE, M.T. (ed.) *Convivencia and Medieval Spain. Essays in Honor of Thomas F. Glick*, Mediterranean Perspectives. Palgrave Macmillan, Cham. pp. 159-192.

TOLAN, J. (2012) «Identité et statut minoritaire dans les traditions légales: deux exemples (XIIe-XIIIe siècles)» a: SABATÉ, F. (ed.) *Identitats: Reunió Científica, XIV Curs d'Estiu Comtat d'Urgell celebrat a Balaguer els dies 1, 2 i 3 de juliol de 2009 sota la direcció de Flocel Sabaté i Maite Pedrol*. Pagès Editors, Lleida, pp. 99-106.

TOLAN, J. (2010) «Marchands, mercenaires et captifs: le statut légal des chrétiens latins en terre d'islam selon le juriste canonique Ramon de Penyafort (XIIIe siècle)» a TOLAN, J.; BOISSELLIER, S.; CLÉMENT, F. (dirs.) *Minorités et régulations sociales en Méditerranée médiévale*. Presses universitaires de Rennes, Rennes, pp. 223-234.

TOLAN, J. (2007) «Taking Gratian to Africa. Raymond de Penyafort's legal advice to the dominicans and franciscans in Tunis (1234)» a: HUSAIN, A.; FLEMING, K. (eds.) *A Faithful Sea. The Religious Cultures of the Mediterranean, 1200-1700*. Oneworld, Oxford, pp. 47-63.

TORRAS I BAGES, J. (1948) *Obres Completes*. Biblioteca Perenne, Barcelona.

TURULL RUBINAT, M. (2019) *La descoberta del dret romà a l'Occident medieval*. Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona.

VALLS I TABERNER, F. (1996) *Sant Ramon de Penyafort*. Formiga d'Or, Barcelona.

VALLS I TABERNER, F. (1929) «El Diplomatarium de Sant Ramon de Penyafort». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 5, pp. 249-304.

VIEJO XIMÉNEZ, J.M. (2018) «Raimundo de Peñafort decretalista». *Revista Española de Derecho Canónico*, 75, 184, pp. 329-364.

9. Annex

Document 1. Raimon de Penyafort segons el bisbe Torras i Bages²⁰⁶

Molt coneixedor de Déu, dels homes i de les lleis, era l'home providencial que Déu enviava a Catalunya en l'època precisament en què aquesta devia pendre forma de poble o nació perfecta, estendre la civilització cristiana a riques i importants comarques, donant-los un ésser jurídic que en res perjudiqués a la llibertat de la vida política, posant per base de tota excel·lència social i política la unitat de pensament.

Document 2. Vida universitària de Raimon de Penyafort²⁰⁷

Profectus Bononiam ubi studuit diligenter tam in iure canonico, quam civili. Tandem ad honorem cathedrae magistralis meruit promoveri. Qui per triennium ibi regens in iure canonico ita doctor extitit gratus quod plurimi, praecipue nobiles et litterati, ad eius scholas libentissime confluebant.

Document 3. Inici de la Crònica de Gerard de Frachet (ca. 1260)²⁰⁸

Anno M.CC.XXXVIII. electus est Bononie in Magistrum frater Raymundus, de provintia Hispanie, Cathalanus natione, de diocesi Barchinonensi villa, que dicitur Pennafortis. Hic fuit excellens doctor in iure canonico, in quo rexit Bononie. Hic Ordinem ingressus assumptus est in socium a domino Johanne de Abbatisvilla cardinali legato in Hyspania, et inde transiens cum eo ad curiam factus est familiarissimus et consiliarius secretus domino pape Gregorio IX°, et capellanus et penitentiarius ejus, et expeditor petitionum pauperum; et, de ejus mandato, compilavit decretales in volumen unum, quod hodie est in usum, antea essent per IIII^{or} volumina distracte.

²⁰⁶ TORRAS I BAGES, J. (1948) *op. cit.* p. 90.

²⁰⁷ RIBES MONTANÉ, P. (1975) *op. cit.* p. 92.

²⁰⁸ RIUS SERRA, J. (1954) *op. cit.* pp. 331-332.

Document 4. Part referent a Raimon de Penyafort de la crònica d'Esteve de Salagnac *De quatuor de quibus Deus Ordinem Predicatorum insignivit* (ca. 1278)²⁰⁹

Frater Raymundus de Penyaforti, natione Cathalanus, Barchinonensis, capellanus et penitenciarus domini Pape Gregorii IX, qui fuit doctor in decretis Bononie. Hic, mandante Gregorio papa IX, compilavit librum Decretalium, qui nunc in usu habetur, sicut in principio ipse testatur. Compilavit etiam Summam de casibus sive de Penitencia, qui simplicibus multum est utilis in confessionibus audiendis, ubi totus fructus est salus animarum, iuxta illud Ysaie XXVII: "Iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius". Hic obiit Barchinone in die Epiphanie, anno Domini MCCLXXV, ubi multis miraculis claret.

Document 5. Fragment de *De tribus gradibus prelatorum* de Bernard Gui narrant la miraculosa elecció de Raimon de Penyafort com a Mestre de l'Orde de Predicadors (ca. 1304)²¹⁰

Tercius Magister Ordinis, successor fratris ac patris Jordanis, guit frater Raymundus de Peyaforti, Cathalanus natione, Barchinonensis, electus in Magistrum in Capitulo generali Bononie celebrato, anno Domini M^oCC^oXXXVIII^o. Cumque eligeretur, inclusis electoribus, ut moris est, orantibus fratribus ceteris ante sacrum corpus sancti Dominici, vidit in visione imaginaria quidam frater devotus, illic orans, omnes electores de camera exuentes, et in medio ecclesie maximam unam columpnam erigentes, que erat guttis sanguineis purpurata, attingens a summo usque deorsum. Quod cum intuens letaretur, ecce facto signo, ad capitulum omnes electores venerunt et electum concorditer ab omnibus in primo scrutinio eum nominaverunt. Ipse vero presens in Capitulo non erat; sed in conventu Barchinonensi existebat. Missi sunt autem ad eum apud Barchinonam, pro magisterio presentando et suspicendo, frater Hugo, provintialis Provintie, frater Philippus, qui prior fuerat Syrie, sed in eodem Capitulo fuerat absolutus, frater Stephanus, Hispanus, qui in eodem Capitulo fuerat absolutus a prioratu Lombardie, quem diu rexerat, et alii multi [electi] fratres.

²⁰⁹ RIUS SERRA, J. (1954) *op. cit.* p. 334.

²¹⁰ *Ibidem.* p. 339.

Document 6. Reproducció dels goigs a llaor de Raimon de Penyafort de Jaume Mercader-Miret. Edició de gener de 2021²¹¹.

GOIGS A LLAOR DE
SANT RAIMON
DE PENYAFORT
COMPATRO DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS
QUE ES VENERA AL SEU ALTAR DE LA BASÍLICA DE SANTA MARIA
LA SEVA FESTIVITAT ÉS EL 7 DE GENER

Sant Raimon, claror divina,
de Penyafort llum ardent;
Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

De jove deixa un bell dia
el Penedès lluminós
per Bolonya on s'hi congria
d'Europa el Dret gloriós.
De deixeble el saber afina
i esdevé mestre sapient;

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

A Mallorca no perdona
al Rei que viu en pecat;
per retornar a Barcelona
s'ha d'escapar d'amagat
fent del mantell barca fina
damunt mar blana i llisquent;

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

Gregori novè el demana
per fer-lo el seu confessor,
i paternalment li demana
fer la recopilació
de les lleis amb què camina
l'Església tan fermament;

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

És a Tossa de tornada
de Roma, i a un segador
que s'ha mort de mort sobtada
el crida a fer confessió;
la vida el cor l'il·lumina,
confessa i mor santament;

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

La Verge una nit baixada
li fa encàrrec de fundar
l'Orde heroic i consagrat
els captius a rescatar;
fou la nit barcelonina
de la Mercè refulgent.

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

Barcelona que el tenia
pel seu mestre i conseller
el va plorar quan moria,
i amb ella Jaume primer;
fou a Santa Caterina
al seu ben amat convent;

Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

Vida d'un segle es culmina
amb un gloriós amén:
Vilafranca a vós s'inclina,
confiada i reverent.

²¹¹ Font de transcripció pròpia.